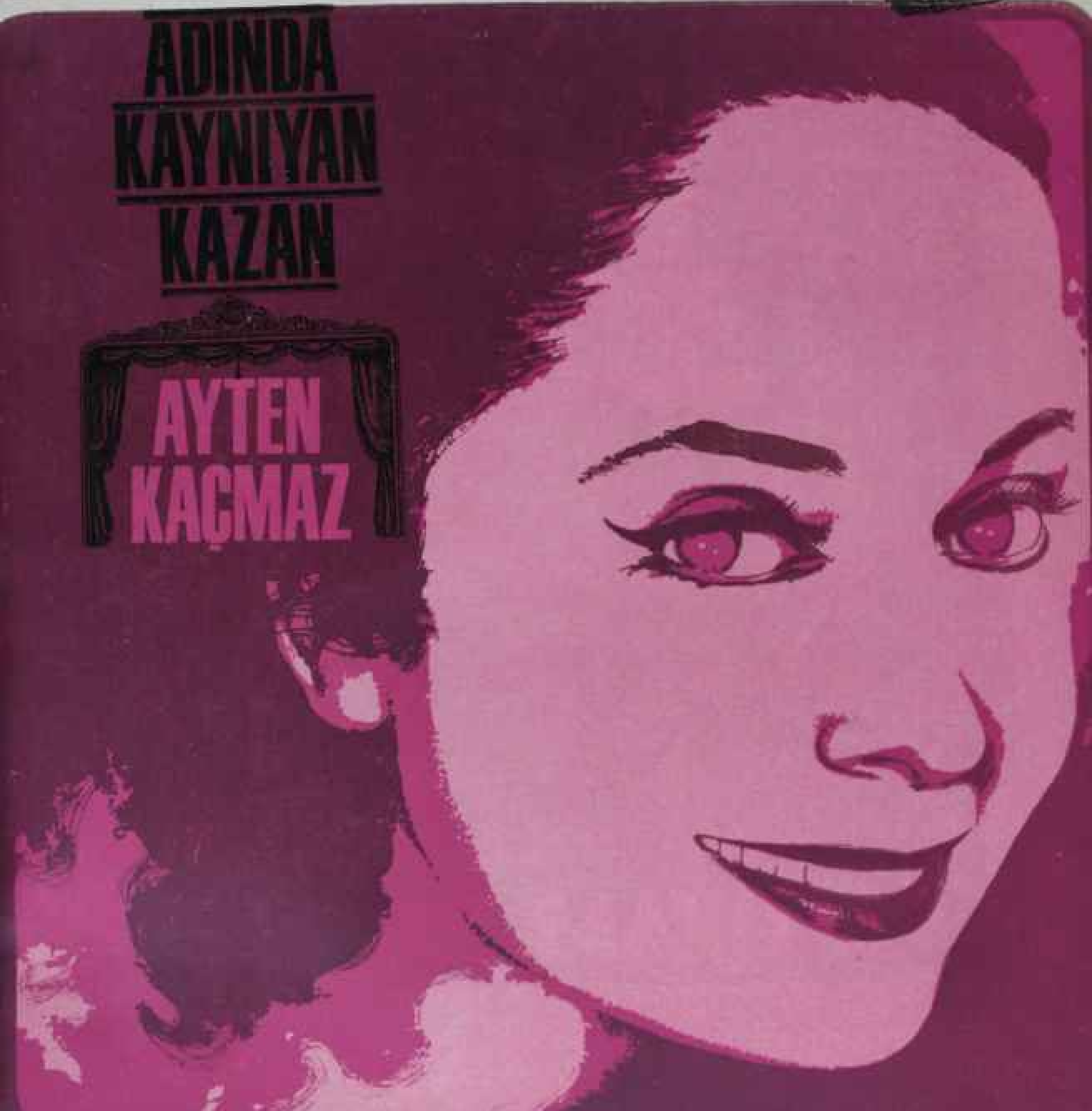
12 HAZİRAN 1965
FİATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

METİN TOKER
BULGARİSTANI
ANLATIYOR

DEVLET TİYATROSU

(Basın A: 1454 — 331)

(Yeni Ajans: 2673 — 354)

Sayı: 573 Cilt: XXXIII Yıl: 12

Sahibi ve Başyazarı:

Metin Toker
Tel: 10 61 96

Yazı İşleri Müdürü :
Y. Yüksel Erdem

Bu sayıda Yazı Kurulu :
İç Haberler Kısmı: Kurtul Altuğ, Güneri Civaoğlu, Teoman Erel. Egemen Bostancı (İstanbul), Seyfl Özgenel (İzmir) — Dış Haberler Kısmı: Halûk Ülman — Magazin Kısmı: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — Sinema: Nijat Özön.

Resim
Ali Parmakerli

Kapak Kompozisyonu
SAN Organizasyon

Kapak Baskısı
Rüzgarlı Matbaa

Fotoğraf
T.H.A.
Erdoğan Çiftler

Yazı İsleri
Rüzgârlı Sokak NO: 15/2
Tel : 11 89 92
P.K. 582

İdare
Rüzgârlı Sokak No: 15/1

Klişe
Hürriyet Klişehanesi
Birlik Klişe Atölyesi

Abone Şartları

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	15.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

İlân Şartları
Santimi 30 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlak Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Dizildiği yer
Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer
Hürriyet Matbaası
Ankara

Basıldığı tarih :
10.6.1965

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta bir defa daha AKİS, toplumumuzun en ilgi duyduğu bazı tartışmalara gerçeğin ve bizzat yapılan objektif müşahedenin ışığını getiren bir röportaj yayınlamaktadır.

Biz Türkiyede sağ mı, sol mu, orta mı, ortanın solu mu tartışmasını yaparken hudutlarımızın hemen ötesinde iki memleket iki ayrı sistemin ne netice verdiğinin canlı misali olarak gözlerin önündedir. Bunların biri, Karamanlisin idaresinde ve demokratik bir rejim altında yaşamış olan Yunanistandır. Öteki, 1944'ten bu yana bir komünist devlet olan Bulgaristandır.

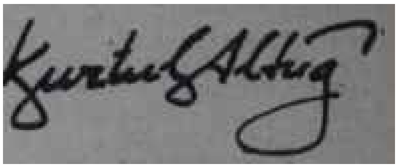
Bundan bir kaç yıl önce, henüz Karamanlisin kendisi iktidardayken Metin Toker Atinaya gitmiş, Yuraanistanı gezmiş, görmüş, başta Karamanlis, çeşitli devlet adamlarıyla görüşmüş ve intibalarını AKİS'e yazmıştı. AKİS'in devamlı okuyucuları hatırlayacaklardır: Metin Toker Yunanistan gibi bir memleketin, demokratik bir rejimle mükemmelen kalkınmış olduğunu gözlerin önüne sermişti.

Metin Toker geride bıraktığımız hafta Bulgaristandaydı, Bulgaristanda da Yunanistanda kaldığı kadar kaldı, gezdi, gördü, çeşitli kimselerle temas etti. Bu sayıda Metin Toker yirmi yıllık bir komünist sistemin eseri olan Bulgaristanı tamamile objektif şekilde, memleketi ve halkıyla anlatmaktadır. Bu son derece ilgi çekici müşahedeler Turkiyede çok kişi için üzerinde dikkatle düşünülecek bir önem taşımaktadır. Yazı okunduğunda görülecektir ki kalkınma ve ilerleme balonundan, bazı noktalarda Bulgaristan Yunanistana gıpta etmeyecek haldedir. Başka bâzı noktalarda iki sistemin iki temsilcisinin de birbirlerine gıpta edecek halleri mevcuttur. Bu, Metin Toker ve hepimiz için bir gerçeğin ifadesidir: Rejimler ve sistemler aynı olan bir hedefe varılmak için seçilmiş yollar, daha doğrusu kalıplardır. Bunlar gereği gibi doldurulduğu takdirde netice müsbet olmaktadır. Ama rejim ve sistem ne olursa olsun, o, kuru lâf, boş tartışma, avarakasnak tertibi çırpınışlarla doldurulmaya çalışıldı mı netice kimseyi memnun etmemektedir. Yani, mesele yolun seçiminden ziyade seçilmiş yolun takibinde gösterilen başarıdır.

Türkiye gibi, yolunu kesin tarzda seçmiş bir memleket için bu, üzerinde dikkatle durulacak bir husustur.

Metin Tokerin Bulgaristan yazısı sebebiyle bu hafta koyamadığımız Nâzım Hikmetin mektuplarını gelecek sayı yine yayınlamağa devam edeceğiz.

Saygılarımızla.

Dış Geziler	4	*Dünyada Olup Bitenler*	23
Haftanın İçinden	5	*Sosyal Hayat*	25
Yurtta Olup Bitenler	9	*Tüliden Haberler*	27
Petrol	11	*Tiyatro*	28
İsmet Paşayla 10 Yıl	15	*Sinema*	33

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Yıl: 12 Sayı: 573 12 Haziran 1965 Cilt: XXXIII

DIŞ GEZİLER

Bulgaristanda bir kasaba ve kasabalı kadınlar
Akşam sefası

Bulgaristan

Keramet kimde?

Dünyanın çok küçüldüğü, mesafelerin jetler tarafından yutulduğu ve insanların birbirleriyle kaynaştığı bugünkü dünyada hudutlarımızın hemen ötesinde, 111 bin kilometre karelik bir toprak parçası uzanmaktadır.

Bundan iki hafta önce, içinde dört kişi bulunan siyah bir Rambler kaptıkaçtı Kapıkuledeki bu hududu geçti, Rambler hududu geçti ve Sofya yolun da biraz ilerlediğinde o dört kişi bazı hallerde dünyanın o kadar da küçülmemiş olduğunu biraz, hayretle, ondan da çok ibretle farkettller. Etrafları yemyeşil bir tabiatla çevriliydi. Tıpkı Türkiyede olduğu gibi, Bulgaristanda da bu yıl bol düşen yağmur her tarafı zümrüt rengine boyamıştı. Ama Rambler yolcuları sonradan göreceklerdi ki bulgar yeşilinin sırrı bundan ibaret değildir. Kooperatif halinde birleşmiş olan köyler ortak küçük, hatta minik barajlar kurmuşlardır ve toprak bu barajlar vasıtasıyla sulanmaktadır. Uçaklar da kullanılarak yapılan ilaçlama bol gübreye ve devamlı emekle sıkı çalışmaya eklenince ortaya komşu memleket arazisinin imrendirici bakımlılığı çıkmaktadır.

Ramblerin dört kişisi, ta Başkente kadar, yollardaki ve tarlalardaki sokaklardaki ve ev kapılarındaki genç kızların, kadınların, hatta erkeklerin el sallamaları arasında yollarına devam ettiler. Bulgarca tabirle "sladuno mome=tatlı kız"lar iki ellerini dudak larına götürerek öpücükler yolluyor - lardı. Halkın sıkıntılı, bedhat bir hali yoktu. Çok basit, ama temiz ve yama sız giyinmişlerdi. Yol boyundaki bir çok köyün sokak kenarlarında gül do lu röfüjler vardı ve ne bunları çiğneyen, ne gülleri koparan kimselere rastlanıyordu.

Köy evleri tuğladandı ve damları kiremitti. Sokaklar tertemizdi. Bir iki yerde bu sokakların yıkandığını gördüler. Evet, sokaklar bayağı, fırçalarla yıkanıyordu. İstisnasız her köyde elektrik bulunuyordu. Her köy de bir okul kendini belli ediyordu.

Rambler, Hasköye yakın bir ilçe-

HAFTANIN İÇİNDEN

Cepheler Alınırken

Metin TOKER

Ortanın solu, ortanın sağı, aşırı sağ, aşırı sol derken Türkiyede ilk defa siyasi partiler bir sosyal ve ekonomik görüşün temsilcisi sıfatıyla umumi efkârın karşısına çıkmışlardır. 1965 seçimleri, bir belirli ölçü içinde, bu platformda yapılacaktır. Bir mana ifade eden üç parti toplum hayatındaki yerlerini almışlardır ve her şey göstermektedir ki bunlar seçim kampanyalarını boş ve yuvarlak lâfların yanında, bu sefer ciddi fikirler de söyleyerek yürüteceklerdir. Bu partiler ortanın biraz solundaki C.H.P., ortanın hayli sağındaki A.P. ve aşırı sol uçtaki T.İ.P.'dir, Şimdi, fiilen başına Albay Türkeş geçmiş bulunan C.K.M.P. bir klâsik faşist parti olma yolunda gayret içinde görünmektedir. Fakat bu partinin bir hüviyet alması kolay olmayacaktır. Y.T.P. ile M.P'ye gelince onlar, biri bir kâzip şöhretin, öteki bir laf ebesinin elinde, onların hüviyetleriyle damgalanmış, âdeta birer "aile şirketi"dirler ve her halde siyaset hayatından hukuken dahi tasfiyeleri fazla zaman almayacaktır.

1965 seçimlerine Türkiye, aydın çevreleri petrol meselesini, madenler konusunu, dış ticareti ,ithalât ve ihracat sistemlerini, dış politikanın prensiplerini ve ekonomik dâvalarla sosyal dâvaları tartışarak girmektedir. Bu sadece bir yenilik değil, aynı zamanda esaslı bir ilerlemenin de belirtisidir. 1946 ve 1950 seçimleri memleketin idaresinin bir "Tek Parti, Tek Şef" zihniyetinden kurtarılması sloganı etrafında cereyan etmiştir. 1954'te sosyal ve ekonomik meseleler yüksek seviyede bahis konusu edilmiş, fakat memleket henüz o olgunluğa erişmediğini belli etmiştir; Nitekim 1957'de dâva tekrar, memleket idaresinin bir "Tek Parti, Tek Şef" zihniyetinden kurtarılması işi olmuş ve Demokrasinin basit kaideleri üzerinde tartışılmıştır. İhtilâli hemen takip eden 1961 seçimlerinin plâtformu ise daha ziyade hissi sahaya kaymıştır. Şimdi, her şey göstermektedir ki memleketin altyapısıyla ilgili meseleler günün konusunu teşkil etmektedir.

En solda T.İ.P. koyu bir sosyalizmin temsilcisi olarak görünmektedir. Petrol ve madenler gibi tabii kaynak ve zenginliklerin tamamile devletleştirilmesinden yana olan bu parti, liderinin bir tarihte ifade ettiği şekilde "mahalledeki bakkal ile aktarı devletleştirmem"nin kendileri için kâfi müsamaha olduğu inancındadır. Zaten, sadece dış ticaretin devletleştirilmesini istemek dahi -yani, bugünkünden de fazla devletleştirilmesini istemek dahi- bir mantık zinciri takip edilecek olursa, mahalledeki bakkal ile aktarı devletleştirmenin dışında bırakır mı, bırakmaz mı, bunu söylemek kolay değildir. Zira, aslında ve manası şimdilik gizlenerek istenilen, bir sistemdir. Bu sistemin temelinde, T.İ.P'in bir başka temsilcisinin ifadesiyle "bütün istihsal vasıtalarının devletleştirilmesi" prensibi yatmaktadır ki batı sosyalizmi bu ülküden fiilen çoktan vazgeçmiştir. T.İ.P.'in batılı sosyalizmden çok komünizmin esaslarına yakın olduğu söylenmek istenmezse belirtmek lâzımdır ki bu partinin 1965 Türkiyesinde tatbikini istediği esaslar her halde 1965'in batılı sosyalizminin esasları olmaktan çok uzaktır.

Türkiyede batılı sosyalizmin esaslarına, sosyalist olmamakla beraber C.H.P. sahip görünmektedir. Dünyada bir tek batılı sosyalizmi benimsemiş, batılı sosyalist bir partinin idaresinde memleket yoktur ki orada komünist - terden başkası meselâ dış ticaretin devletleştirilmesinden lâf açsın. Tabii, bizim aşırı sol ucun söylediği gibi "Türkiye o seviyede değildir, oralar zengin batı memleketleridir, Türkiye ise geri kalmış bir ülkedir" mantığı bu gerçeğin karşısına çıkarılabilir. Ama bu mantığın icabı "Türkiye gibi geri kalmış bir ülkenin ancak Moskova veya Kahire sosyalizmiyle kalkındırılabileceği" neticesidir. Halbuki C.H.P., tıpkı batılı sosyalizmin belirttiği ve tatbik ettiği şekilde demokratik bir nizam içinde ve karma ekonomiyle Türkiyenin ekonomik ve sosyal meselelerinin halledilebileceği kanısındadır. C.H.P. her halde, seçim beyannamesinde meselâ petrolün millileştirilmesi veya devletleştirilmesi gibi bir hedefi bugünün meselesi saymadığını söyleyecektir. Dış ticaretin devletleştirilmesi ise bahis konusu dahi değildir, Özel Sektör kendisine, C.H.P. iktidarı tarafından idare edilen bir Türkiyede daima hayat hakkı, güven ve kanuni teminat bulacaktır. Yabancı sermaye de öyle.. Fakat C.H.P. Türkiyenin servetlerinin ve kaynaklarının önce Türkiyenin elinde kalmasını, sonra da bunların en ziyade Türkiyeye yaramasını istemektedir. Toprak Reformu, Sosyal Adalet, İşçi ve Köylü Hakları devletin himayesinde gerçekleşecektir. Nihayet gerçek manasıyla bir plân ve program, sosyalizmin tesirini hissettirdiği batılı memleketlerde olduğu tarzda Türkiyenin ekonomik ve sosyal hayatını tanzim edecektir. Dış politikada ise CH.P.'nin Türkiyesi Muhafazakâr İngiltere kadar Rusyaya, İşçi İngiltere kadar Amerikaya yakın bir Türkiye olacaktır.

C.H.P.nin A.P. ile farkı bu noktalarda belirmektedir. A.P. ortanın hayli sağında, aksi ne kadar sözle ifade edilirse edilsin fiilen bir XIX. Asır liberalizminin hayali içinde görünmektedir. Bir defa, sadece "Sermaye ürkektir, onun ürkütülmemesi lâzımdır" prensibi bu partinin sermayeye karşı elini ve kolunu bağlamaktadır. Halbuki bu konuda C.H.P. "Benim şartlarım budur, ama ben bu şartlar içinde gelip çalışmayı kabul edecek olanlara gerekli güveni sağlarım" demektedir ki o, bambaşka bir tutumdur. Amerika ve Rusyayla ilişkiler hususunda da A.P.'ye hâkim olan kompleks Türkiyenin hareket serbestliğini zedeleyecek ölçüdedir. Nihayet toplumun muhafazakârlığı teşhisinde A.P.'nin ortanın çok, ama pek çok sağına kaydığı görülmektedir, Böyle katı bir tutum ve anakronik prensipler Türkiyede zıt kutbun ekmeğine yağ sürmekten başka pek az fayda sağlamaktadır.

Seçim kampanyasının açılmakta olduğu şu sırada partilerin aldıkları cepheler böyle görünmektedir. Bu cephelerde kıpırdanma ihtimali pek azdır. Belki T.İ.P. bir taktik olarak ve kütleleri fazla ürkütmemek için olduğundan biraz daha az solda görünmeye çalışacak, A.P. de aydın çevreleri, hatta iş âlemini düşünerek ortaya yaklaşmış zehabını vermeyi uygun bulacaktır. C.H.P. için ise akıl, bulunduğu noktayı sıkı sıkıya tutmak ve buradan kıpırdanmayacağına milleti ve onun sağlam kuvvetlerini inandırmaktır.

Uçakla ilaçlama
Tarımsal kalkınmada başarı

de durunca etrafına halk birikti. Yolcular bir şey içmek istediler. Bir kenarda, şerbet satan bir seyyar satıcı duruyordu. Bardağa bir kaşık kadar şerbet özü koyuyor, üstünü suyla dolduruyordu. Şerbetin yeşili ve pembesi vardı. Bardağı 5 stotinki idi, Stotinki, levanın yüzde biridir. Yani, kuruşudur. 1 leva ise 6 türk lirası etmektedir. Yolcuların türk olduğunu anlayan bir bulgar türkü onlara para verdirtmedi. "Yoo... Dünyada olmaz! Ben, Kartallıyım. Orada akrabalarım var. Size şerbetleri ben ikram ediyorum" dedi ve şerbetçiye 20 stotinkiyi adeta zorla verdi.

Güzel tabiat, kılıklı insanlar, fena olmayan yol ve bakımlı arazi ile temiz köyler Sofyaya kadar devam etti . Rarnblerdeki dört türk birbirlerine takılmaktan kendilerini alamadılar:

"— Gidi komünistler! Göz boyamak için buralardaki halka, otomobillere el salalayın diye talimat vermişler, duvarları badana ettirmişler, yol üzerindeki köylerin sokaklarını yıkatıp araziyi düzeltmişler.. Ne propagandacıdırlar, bu hınzırlar!"

Gerçek şudur ki bu hayret, hudutlarımızın tam ötesindeki bir memleketi bilmemenin, halkını tanımamanın ve ne komünist ise onu baştan ve peşinen kötülemenin neticesidir. Fakat bu bilgisizliğin bazı gerçekleri saklamasına imkân yoktur. 8 milyonun biraz üstünde bir nüfusa sahip olan Bulgaristanın 1964 yılındaki elektrik istihsali 7 milyar kilovat saati geçmiştir ve her köyde elektrik bulunmasındaki sır budur. Bulgaristandaki öğretmen adedi 80 bin civarındadır ve her yüz kişiye bir öğretmen düşmektedir. Onaltı yaşına kadar çocuklar için tahsil mecburiyeti vardır ve bu sınıfa dahil olanların yüzde 96'sı okumaktadır. Bulgarista--n bu tarz 5700 okulunda 1.700 000 çocuk tahsil görmektedir. Her köyde bir okul bulunmasındaki ve halkın yüzde 98'inin okuma-yazma bilmesin - deki sır budur.

Madalyonun tersi

Eğer 1942-43 yıllarında Ankâradaki Siyasal Bilgiler Okulunda ders ver mekte olan Prof. Fuat Köprülünün Bulgaristan hakkındaki bir sözü hatırlanmayacak olursa zaten bu gelişmeyi -komünist propagandasının inandırmak istediği gibi- sadece komünist sistemin bir kerameti sanmak kabildir. Prof. Fuat Köprülü, kendine mahsus konuşma tarzı olan bir babayani kimsedir. Daha komünizm Bulgaristana gelip yerleşmediği o günlerde Prof. Fuat Köprülü, öğrencilerine şöyle derdi:

"— Ah sinema kuşları ah. şu Bulgaristan bile elli sene bizden ileri!"

Gerçekten de, bugün Bulgaristandaki rejimin propaganda broşürlerinde bile meselâ öğretim bakımından komünizmin mükemmel bir miras almış olduğu gizlenememektedir. Okuma-yazma nisbeti Bulgaristanda da--ma çok yüksek olmuştur ve Bulgaristanda sokaklar hep yıkanagelmiştir.

Eğer komünizm bir sihirli ilâç olsaydı bulgar madalyonunun öteki yüzü de pırıl pırıl parlardı. Halbuki bugün Sofyada, iki oda bir sofalı, bir mutfak ve bir tuvaletli apartman dairelerinde iki aile birden oturmaktadır. Böyle bir durumun, sebep olacağı sosyal sapıklıklar bir yana, ne tahammül edilmez bir hayat tarzı olduğu gözler önüne kolaylıkla getirilebilir, iki aile, hayatlarının her sabahı en basit ihtiyaçlarını gidermek için tuvalet kapısında kuyruk olmaya mecburdurlar.

Meyva memleketi Bulgaristanda meyva yoktur ve gıda maddeleri kara borsa metaidir. Elbise, ayakkabı dükkânları doluysa da bunların kaliteleri son derece düşüktür ve ancak "mutlu azınlık" elbiselerini İngilterede diktirip ayakkabılarını İtalyadan getirtmekte ve kendi boynuna fransız kravatını, karısının sırtına fransız mantosunu geçirmektedir. "Mutlu azınlık"a karşı bir tepki olarak çıkmış olmak iddiasındaki komünizm bu sınıfı yok edememiş, Yugoslavyadaki Cillasın bahsettiği "Yeni Sınıf"i yaratmıştır. Bu sınıf nasıl Yugoslavyada ve Polonyada ve Rusyanın kendisinde varsa Bulgaristanda da mevcuttur ve öyle görünmektedir ki her top

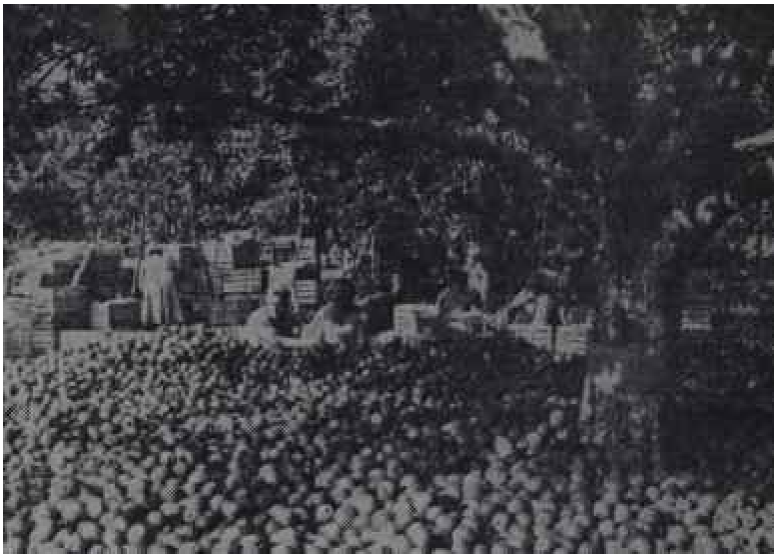
Sofya yakınlarında bir çelik konstrüksiyonu
El işler, dil övünür

lumda böyle bir sınıfın ister istemez bulunması eşyanın adeta tabiatı icabıdır. Gerçi komünist propagandası bu "mutlu azınlık"ın sadece ilim adamlarından, büyük şair, yazar ve sanatkarlardan, âlim ve kâşiflerden ibaret bulunduğuna herkesi inandırmaya çalışmakta, dünyanın dört bir tarafındaki kriptolar da aynı tempoda tef çalmaktadırlar ama Sofyanın nefis sayfiye mahallesi Boyanadaki her villa mutlaka bunlardan birine ait değildir ve Sofya sokaklarında dolaşan son model her avrupa otomobilini bir şair veya bir alim kullanmamaktadır.

Asıl sır

Prof, Fuat Köprülünün "ah sinema kuşları, ah'' sözünde, Bulgaristan ile Türkiye arasındaki asıl fark yatmaktadır. Türk hududundan girip Yugoslav hududundan çıkanlar son derece bakımlı, işlenmiş bir arazi, çalışan insanlar, tüten bacalar gör--ektedirler ama sandalyalarında adâmların pineklediği bir tek kahveye Bulgaristanda rastlayan yoktur. Yol boyunca, saat akşamın beşini geçince ye kadar sokaklar tenha, hatta ıssızdır. Bulgaristanda kadın ve erkek çalışmaktadır. Çalışan bir tek insan tarafından geçindirilen aile müessesesi komşu memlekette, komünizmin gelip yerleşmesiyle birlikte kaybolmuştur. Ama bu, gene sadece komünizmin bir marifeti olmaktan ziyade 1950 sonrası dünyasının basit bir gereğidir. Çalışan bir tek insan tarafından geçindirilen aile yalnız Bulgaristandan değil, ondan çok önce bütün İskandinavyadan, Almanyadan, Fransadan ve İngiltereden kalkmıştır. Ancak Türkiye gibi mirasyedi memleketlerde' bu osmanlı ananesi, bir ucundan yenmeye başlanmış dahi olsa halen devam etmektedir. Ama hayat, aralarda da bu eskimiş âdeti erğeç yok edecektir.

Bulgaristanda kalkınmanın gerçek mucizesi çalışmadır. İstikbal için halde sıkıntıya katlanma zaruretinin kabulüdür. Her türlü yardımdan önce memleketin kendi kaynaklarının tamamını seferber etmesi lüzumunun anlatılmasıdır, Rus yardımı, oldukça geri bir tarım memleketi olan Bulgaristanı yirmi yıl içinde hayli ileri - her halde Türkiyeden çok ileri - bir sanayi memleketi haline getirmiştir. 1948'de milli gelirin yüzde 23'ü sanayiden, yüzde 58'i tarımdan sağlanırken bu nisbet 1962'de yüzde 49 ve yüzde 23 olmuştur. Ama tarım sahasının milli gelire sağladığı parça kıymet olarak azalmamış, çok artmıştır. Nasıl

ihracat için hazırlanan elmalar

Toplum yararına üretim

artmasın ki bugün Bulgaristanın 111 bin kilometre karelik topraklan üzerinde 15 beygir kuvvetinde tam 65 bin traktör çalışmaktadır. Milli gelir mütemadiyen artarken tarımın ve sanayiin nisbetleri değişik payları, kıymet itibariyle mütemadiyen yükselmiştir. Eğer komünist istatistiklerine inan-, mak caizse 1939'da 100 olan milli ge--ir 1948'de 101,3 ve 1963'de 327'dir Rakkamlar insanı aldatsa da gözün gördüğü, her halde ciddi bir millî gelir artışının Bulgaristanda gerçekleşmiş olduğudur.

Esen yeni hava

Zaten bundan dolayıdır ki komünist memleketlerin içinde rus mevcudiyeti en fazla hissedilen ve rus baskısına en fazla maruz kalan, lâfa bismillah yerine "Yaşasın Rusya" diye başlayan Bulgaristanda da bir değişik hava esmeye başlamıştır. Bu hava, Bulgaristanın daha fazla bulgar olması yönündedir ve bundan bir süre önce Sofyada bastırılan bir darbe teşebbüsü bu havayla ilgilidir. Geçen hafta Bulgaristana gelen Sovyet idarecisi Suslofun ziyaretinin de bulgar sorumlularının bahsetmekten hiç hoşlanmadıkları bu teşebbüsle ilgili olduğunu söylemek hata teşkil etmez.

Sofyada bir darbe teşebbüsünün ortaya çıktığını dünya duymuş, fakat Bulgaristan duymamıştır. Bu, gerçekleştirdiği maddi kalkınma ne olursa olsun komşu güzel memleketin ve onun iyi halkının nasıl bir rejimle idare edilmekte olduğunu da gözlerin önüne sermektedir, Zira Bulgar Haberler Ajansı dış âleme bir-tebliğ vermiş, bu tebliğde harekete Sofyanın askeri komutanının da karıştığını, bir başka yüksek memurun komplo duyulunca intihar ettiğini bildirmiş, fakat bu tebliğ Bulgaristanın içinde yayınlanmamıştır. Ancak yirminci asırda haberlerin duyulmamasma elbette ki imkân yoktur. Nitekim Sofya Hükümeti de bu gerçeği kabul etmekte gecikmemiş ve geçenlerde Başbakan ve Komünist Partinin Birinci Sekreteri Jivkof Harp Akademisindeki bir törende bu komplodan ilk defa bahsederek bunun "muhteris"lerin ve "kötü niyetlilerdin eseri olduğunu söylemiş, harekete "bazı subayların karıştığını ilâve mecburiyetini de duymuştur.

Resmi tefsirin "muhterisler'' ve "kötü niyetliler"e atfettiği bu hareketin Orduyla bir ilgisinin bulunması ve aslında millî bir mahiyet taşıması komünist rejimin sorumlularını telâşa vermemiş değildir. Bulgaristan, dış görünüşü itibariyle "çok partili rejim"dir. Komünist Partinin yanında bir de Çiftçi Birliği vardır. Cumhurbaşkanı, Çiftçi Birliğinin Genel Başkanıdır. Ama iki teşekkül seçimlerde Vatan Cephesi adı altmda birleşmekte ve müşterek program, müşterek listeyle seçmenin karşısına çıkmaktadır. Aslında Çiftçi Birliği, işçilere dayanan Komünist Partinin çiftçilere hazmettirilmesi için düşünülmüş bir pa-

ravanadan başka şey değildir ve Bulgaristandaki Demokrasi, Demir Perdenin gerisinde anlaşılan manasıyla Demokrasidir. Hatta o tarz Demokrasilerin bile en az müsamahalısıdır. Diğer misaller gibi..

Rumanyanın, Macaristanın, Çekoslovakya ve Polonyanın yavaş yavaş daha serbest bir iç idareye ve Rus yayla daha az "bağlı münasebet"e doğru gittiği bir devrede Bulgaristanda, kalkınma ve sanayileşmede ilk meyvalarını vermeye başladığına göre o yönde bir hevesin uyanmaması zaten imkânsızdı. Gerçi darbe teşebbüsü bastırılmıştır, ama komünist rejimin gerçek dayanağının Bulgaristanda gene de Ordu olduğu unutulmamalıdır. Ordu, elbette ki bir komünist ordudur. Ama ne de olsa, Komünist Partinin kendisi değildir ve ıslahatçı fikirlerin subaylar arasında yeşermeye başlaması Bulgaristan için de "daha fazla hürriyet" sırasının geldiğini göstermektedir. Bulgaristan Demir Perdenin sayfiye- yeri haline her geçen gün biraz daha fazla gelmekte, bulgarlar her geçen gün oralardaki halkın kendilerinden daha iyi olduğunu görmektedirler. Almanyadan otomobillerle dönen türk işçilerinin de bulgar halkı üzerinde hiç tesir bırakmadığını sanmak için kör olmak lâzımdır. Bulgarlar Varnada ve Burgazda, inanılmaz nefasette turistik siteler yaratmışlardır. Varnada 15 bin, Burgazda 12 bin yatak vardır ve bunlar mükemmel otellerdedir. Düşünmek lâzımdır ki bulgarlar bir büyük oteli on ayda tamamlamaktadırlar. -Bizim Emekli Sandığının kulakları çınlasın!- Varna ve Burgaz, hem ucuzlukları -lüks otellerde pansiyon komple şahıs başına 6,5 dolardır- ve hem de tabiatın güzelliği ile Batı Avrupadan turist çekmeye başlamıştır. Bunlar pek yakında daha da artacaktır ve Bulgaristanın dış tediye bilançosuna müthiş bir destek sağlayacaktır. Ancak bu, bulgar halkı için yabancı âlemle daha fazla bir temas imkânı demektir.

Bütün bunlardan dolayı Bulgaristanı gözleriyle gören ve onun idarecileriyle temas eden Suslofun ziyaretinden sonra Bulgaristanın statüsünde bir ilerlemenin olması hiç kimseyi şaşırtmamalıdır.

Doğrusu istenilirse, zorlayıcı usullerle de olsa tam yirmi yıl çok çalışmış ve iyi şeyler başarmış olan bulgar milletinin, bu iyileşme, hakkı ve lâyığıdır.

Sevilen Rusya

Zaten, Rusyanın Bulgaristanda bir avantajı vardır. Rumanyanın, Macaristanın ve bilhassa Polonyanın aksine, Bulgaristanda ruslara karşı ciddi bir sevgi duyulmaktadır. Çok bulgarın gözü, rusların iyiliğinden bahsedilirken âdeta yaşarmaktadır. Bu, onların tarihteki karşılıklı münasebetlerinin bir neticesidir.

Ama, Rusyanın mevcudiyetinin Bulgaristanda belki her yerden fazla hissedilmesinin asıl sebebi bulgar ekonomisinin tamamile Rusyaya bağlanmış olmasıdır, Ruslar küçük Bulgaristanda iki demir ve çelik endüstrisi merkezi kurmuşlardır. Buralardan elde edilen çelik bizim Karabükte ve Ereğlide elde ettiğimiz çeliğin bir mislinden fazladır. Elde mevcut plâna göre Bulgaristanın 1980'de pig demir istihsali 4-4,5 ve çelik istihsali 5 milyon tona çıkacaktır. Bunlar baş döndürücü rakkamlardır. Fakat Bulgaristan bu ağır sanayii, bir bulgar yetkilisinin umumîleştirerek dediği gibi "domates satarak" ödemektedir. Rusyaya olan büyük borç Bulgaristanı ister istemez Moskovanın izine sokmaktadır.

Bir konuşmada bir bulgarın dediği şudur:

"— Biz nasıl, Rusyaya karşı meselâ Rumanya gibi olabiliriz? Onların pet rolü var, onların kerestesi var. Bunlar serbest dövizle satılan mallar. Ya biz ne satabiliyoruz? Domates ile tütün, meyvayla sebze.. Bunlarla istikrarlı bir dış pazar olur mu? Ama, Rusyayla münasebetimiz bizim, bunları yemeyip ona ve ekonomik sistemimiz içindeki dostlarımıza satmamız plânlı ekonominin tatbikini mümkün kılmaktadır. Şimdi bu tarım gelirlerinin yanına bazı sanayi maddelerimiz ve turizm eklenmiştir. Ama, fakir tarım memleketi durumundan çıkabilmemiz için çok çalışmamız, çok fedakârlık etmemiz şarttır. Siz bunun için bir başka çare biliyor musunuz?"

Buna "biliyorum" cevabını verebilmek kolay değildir.

Ya, Türkiye?

Belki bundan dolayıdır ki 1965 Bulgaristanında Türkiyeyle iyi dostluk ve komşuluk münasebeti arzusu hem umumidir, hem de modadır. Türklerin bulgarlar hakkında peşin hükümleri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ama bunlardan bir büyük kısmının yanlış bulunduğu da bir başka gerçektir. Çok türk için bulgar nemrut, haşin ve kabadır. Halbuki bulgar neşeli, eğlencesever ve naziktir. Akşam oldu ve iş saatleri doldu mu Bulgaristanın hemen her yerinde evlerden yükselen, şarkılardır. Bulgarlar bir masanın başında slivova şişelerini yanyana dizdiler mi, koro halinde halk şarkıları gecikmez. Bulgarların bu hususiyetleri türkler için tatlı bir sürprizdir.

Şimdi, bu millet, şüphesiz bizim Sovyet Rusyanın kendisiyle başlayan dostluk münasebetlerimizin neticesi, bize karşı kapılarını açmak niyetinde görünmektedir. Elbette ki bu yeni münasebetlerde de, bizim Sovyet Rusyayla münasebetlerimizdeki esas baki kalacaktır: Herkese Allah, kendi rejimini mübarek kılsın! İki millet, bunun ötesindeki sahalarda el sıkışırsa bundan önce Balkan barışı, sonra da umumî hava sadece kazanacak şey bulacaktır.

Bizim Bulgaristandan görüp ibret alacağımız çok şey vardır; Onların da bizden görüp öğrenecekleri şeyler bulunmadığını hiç kimse söyleyemez.

Her halde, dünyanın en büyük fazileti "tamşmaktır" ve tanışmadan verilen hükümlerin çok zaman fos çıkması bu faziletin bir lâzime olduğunun da delilini teşkil etmektedir.

Millet

Yeni hedefler

Bu hafta Türkiyede pek çok kimse, önünde dört aylık bir Başbakanlık devresi bulunan Suat Hayri Ürgüplünün, Ankaradaki bütün iş ve gücü bırakıp bir yurt gezisine çıkmasının mânasını anlamamıştır. Gerçekten de, meseleye dış taraftan bakılacak olursa bu davranışı anlamak kolay değildir. Gezi intibaları Başbakanın icraatına hiç bir ışık tutamayacaktır, zira zaman yoktur. Buna mukabil Ürgüplünün bahsettiği "secim güvenliği", ""herkesin arzuladığı partiye oyunu vermesi" gibi bir mesele, ise 1965 Türkiyesinde mevcut değildir. Bugün, aklı başında bir tek kimsenin hatırına dürüst olmayan, baskılı, hileli bir seçim gelmemektedir. Elbette ve hiç bir teminata lüzum kalmaksızın 1965 seçimleri. tam bir serbestlik içinde yapılacaktır. Türkiye için hileli seçimler devrinin kapandığını bilmeyen yoktur.

O halde, Başbakanın yurt gezisi neden?

Gerçek şudur ki Suat Hayri Ürgüplü bu geziyi, ilerde kendisi için düşündüğü bir başka mevki için yapmaktadır ve Ürgüplüyü yakından tanıyanlar bunu saklamamaktadırlar. Ürgüplü Senato Başkanlığı yapmıştır, Ürgüplü Başbakanlık yapmıştır, Ürgüplü bu suretle partilerin üstünde bir hüviyet taşımaktadır. O halde, Cumhurbaşkanlığı makamı boşaldığın da o mevki için Suat Hayri Ürgüplüden daha uygun bir şahıs güç bulunacaktır. Zira, 1965 seçimlerinden sonra Başbakan, aşağı yukarı kesinlikle bir partili siyaset adamı olacaktır. Hatta iki büyük partiden hiç biri çoğunluk sağlayamasa da bir C.H.P. — A.P. koalisyonu yapılsa onun başına gene, bunlardan hangisi Meclise daha fazla temsilci sokmuşsa ondan biri gelecektir. "Muallâkta Başbakan" devri sona ererken Türkiyede tarafsız, iki partiyle de münasebetleri iyi ve dostane, kompleksleri bulunmayan, sorumluluğunu müdrik Cumhurbaşkanları devri açılmaktadır.

Bu hafta Başbakan Ürgüplünün yurt gezisinde söylediklerini okuyanlar kendisinin bir Başbakandan çok bir Cumhurbaşkanı gibi konuştuğunu farketmişler, bir Cumhurbaşkanı gibi davrandığını görmüşlerdir. Bu, Ürgüplünün bir yeni makam için staj devresini teşkil etmektedir. Aynı zamanda, bir Cumhurbaşkanının şahsiyet olarak muhtaç bulunduğu şöhret ve propaganda unsurları da bu yurt gezisinde yurt çapında sağlanabilmektedir.

Suat **Hayri** Ürgüplü
"Ben giderim o gider..."

Dört ayı kalmış Başbakanın yurt gezisini bu hafta Ankarada. hadiselerin içyüzüne vakıf çevreler bu şekilde izah etmektedirler.

Dış Politika

Yeni ufuklara doğru

Bu hafta, Ankaradaki resmî dairelerden belki de en fazla çalışanı Dışişleri Bakanlığıydı. Tembellikleriyle şöhret yapmış olan diplomatlarımız -bu, aslında bir kaç tembel diplomatın bütün camiaya bulaştırdıkları kusurdur- gece gündüz bir büyük imtihana hazırlanmaktaydılar.

24 Haziranda, Cezayirde toplanacak olan İkinci Asya - Afrika Konferansı Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Bugünkü dünya politik konjonktüründe sadece Amerikaya yakın olmak, Batı bloku ile sıkı ilişkiler kurmak, uluslararası problemler söz konusu olduğunda, başarılı sonuçlar almak için yeterli değildir. Son on yıl içinde bağımsızlığa yeni kavuşmuş ülkelerin sayısı artmış ve bunlar tek tek değil, fakat meydana getirdikleri topluluk olarak. uluslararası siyâsi plâtformda bir gerçek güç haline gelmiş-. lerdir. Türkiye ise yıllar boyunca bu gelişmeyi bir öğleden sonra şekerlemesinin mahmurluğu içinde izlemiş, sonuç olarak, hem kurulan bu Üçüncü Dünyanın dışında kalmış, hem de bu ülkeler tarafından emperyalizm seddinin burçlarından biri olarak damgalan mıştır. Oysa Türkiyenin bugün karşı karşıya bulunduğu başlıca meselelerden biri Kıbrıstır ve mesele, bu Üçüncü Dünya mensuplarının son derece etkili oldukları bir uluslararası kuruluşta, Birleşmiş Milletlerde, karara bağlanma istidadını taşımaktadır. Bu temel görüşü hareket noktası kabul eden Ürgüplü Hükümetinin Cezayir Konferansı için başlıca amacı, Türkiyeyi bu ülkelere yeniden kabul ettirmek olacaktır. Ama tek amaç bu değildir." Kendi aralarındaki çok taraflı meseleler, Asya ve Afrikalı ülkelere, Türkiyeye ayrıca konferansta etkili olma şansını da vermektedir. Nitekim Dışişleri Bakanlığı Siyasi Plânlama Dairesi Genel Müdürü İlter Türkmen, geçen haftanın sonlarında kendisiyle görüşen bir AKİS'çiye. bu tip meselelerden birine değinerek:

"— Rusyanın da bu konferansa katılmasını destekliyebiliriz" dedi.

Bu sözler, Hükümetin başlıca amacını gerçekleştirmek ve Türkiyenin kendisini yeniden kabul ettirmek yolunda atılmış önemli bir adımdır. Bunu anlamak için bundan on yıl önce Bandungta toplanmış olan ilk Asya - Afrika konferansında Türkiyenin izlemiş olduğu politikaya bir göz atmak kâfidir.

1955'de Bandungta Türkiyeyi temsil eden devrin Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, batı emperyalizminin baskısından yeni kurtulmakta olan devletlerden kurulu bu toplulukta, bir paradoks yapmak istercesine, kürsüye her gelişinde Amerikanın, NATO'nun savunmasını yapmıştı Silâhsızlanma söz konusu olduğunda Zorlu, amerikan tezi olan "Müessir kontrol"ü ileri sürmüş kolonyalizm takbih edilmek istendiğinde, doğu emperyalizmini de kapsıyacak bir ifade şekli aramış, bildiri-ve"her türlü kolonyalizm" ibaresinin-konulması için ısrar etmişti.

Şimdi ise, on yıl önceki bu yüzdeyüz Sam Amca taraftarlığına karşılık Türkiye, Sovyetler Birliğinin de Cezayir Konferansına katılması tezini desteklemektedir. Bu, önemli bir adımdır

ve Türkiye dış politikasına vurulmuş bulunan "amerikan uydusu'" damgası nın izlerini hafifletebilecek nitelikte bir davranıştır.

Aktif politika

Ancak, bu davranışı "Türkiye, giderek, Cezayirde amerikan düşmanlığı yapacaktır" şeklinde yorumlamak da yanlıştır. Başbakan Suat Hayri Ürgüplü başkanlığındaki türk heyeti, Sovyetler Birliği veya Amerika düşmanlığı yerine "her ikisiyle de dostluk" temasını işleyecektir. Bu da barış içinde birlikte yaşamak -Co-existence- ilkesinin başlıca unsurlarından birini teşkil etmektedir.

Üçüncü Dünyaya kendini yeniden kabul ettirmek amacının yanı sıra, konferansın Türkiye acısından asıl ilgi çekici yönünü, Kıbrıs meselesi ile ilgili görüşmeler teşkil edecektir. Asya - Afrika blokundan önemli sayıda ülkeyi bünyesinde bulunduran Tarafsızlar Grupunun geçen yıl Kahirede yapılan toplantısında bu mesele ele alınmış ve Makariosun gayretleriyle, bildiride. Kıbrısın iç işlerine müdahale edilmemesi, kayıtsız şartsız bağımsızlık, kendi mukadderatını bizzat tayin hakkı gibi hususlar yer almıştı.

Makarios Cezayir Konferansında da aynı hususları kabul ettirmek için uğraşacak ve mesele daha Birleşmiş Miletlere gitmeden önc, Asya - Afrika grupunu angaje hale getirmek, gayretlerinin başlıca hedefini teşkil edecektir. Bunun için de Papazın, yeni bağımsızlığa kavuşmuş ülkelere hayli sempatik görünen "kayıtsız şartsız bağımsızlık" formülü ile ortaya çıkması bir sürpriz olarak karşılanmamalıdır. "Kendi mukadderatını kendisi tayin" teması da gene "bağımsızlık için" sloganı ile birlikte işlenecektir, Enosis ise, daima madalyonun diğer yüzünde saklı bırakılacaktır.

Ancak bütün bunlar Papazın sadece evdeki hesaplandır ve pazara uyup uymıyacağı şüphelidir. Zira önce, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Gromiko federasyondan bahsetmiş, onun hemen arkasından Nkrumah aynı tezi gerçekleştirmek yolunda arabuluculuk teklifinde bulunmuştur. Geçen hafta içinde Türkiyeye gelen Hindistan Başkan Yardımcısı Zakir Hüseyin ise gerek verdiği demeçlerde ve gerekse Hükümet yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde self-determination'un ancak bağımsızlık için tanınabileceğini, Enosisin kabul edilmeyeceğini söylemiştir. Bu tutumların Makariosu endişelendir mediğini ileri sürmek mümkün değildir. Nitekim Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken, haftanın başlarında bir AKİS'çiye şöyle dedi:

"— Konferansta Papazın yalancı istiklâl tezine iltifat edileceğini sanmıyoruz. Gromiko, Nkrumah ve Zakir Hüseyin gibi üç önemli devlet yöneticisinin demeçlerinin, Asya - Afrika grupu üzerinde hayli müessir olan bu üç devletin tutumlarının Makariosu düşündürdüğü muhakkaktır..."

Gerçekten, gelişmelerin biraz derinine inildiğinde, Papazın önceleri pek sempatik görünen ve arkasında Enosis yatan bağımsızlık formülünün eskisi kadar rahat taraftar bulmadığı kolay ca müşahede edilebilir. Hindistan Baş kan Yardımcısı Zakir Hüseyin, geçen hafta Ankara Hükümeti ile yaptığı gizli görüşmelerden birinde meselenin bu yönüne değinmiş ve:

Halûk Bayülken
Teknisyen

"— Gerçi biz Kahire Konferansında kayıtsız şartsız bağımsızlık tezini benimsedik, bunu bildiride de belirttik ama bu hiç bir zaman ileride Enosisi tazammun eden bir tasvip değildir" demiştir.

Böylece Makariosun bağımsızlık sloganıyla Enosis hülyasını maskelemeye çalıştığı yavaş yavaş Üçüncü Dünyada da anlaşılmağa başlamıştır. İşte Ürgüplü başkanlığındaki türk delegasyonunun Cezayir Konferansında izleyeceği politika bu maskeyi büsbütün sıyırmaya çalışmak olacaktır, Ancak Ankarada daha önceki tecrübelerden de bilinmektedir ki, savunulan tez ne kadar kuvvetli olursa olsun, savunan yalnız olunca ses cılız kalmakta, etkili olamamaktadır. Bu bakımdan, bir takım temaslar kurularak, politik bazı çıkmazlar karşısında Türkiyenin alacağı vaziyetler de tesbit edilerek, mümkün olduğu kadar çok taraftar kazanmaya çalışılmaktadır.

Beklenen

Ankarada Dışişleri Bakanlığında, Cezayir Konferansı hazırlıkları ile - ilgili olarak kurulmuş bulunan bir "Çalışma Grupu", son derece yoğun bir faaliyet içindedir. Bu grupun görevi, Kuzey Afrikanın yakıcı güneşi altında Cezayirde toplanacak olan asyalı ve afrikalı başkanları, başbakanları ve dışişleri bakanlarını bekliyen meseleleri tesbit etmek ve bunları Tür kiye açısından değerlendirmektir. Zira dâva sadece Kıbrıs değildir. Her ülkenin aynı derecede önemsediği bir takım kendi meseleleri vardır. Bunlar da kürsüye getirilecek ve tartışılacaktır. Kıbrıs meselesi söz konusu olduğunda, görüşmelerin seyrini, diğer meselelerde Türkiyenin alacağı vaziyet tâyin edecektir.

Tarafsız Blok veya diğer deyimiyle Üçüncü Dünyanın büyük kısmım teşkil eden Asya - Afrika grupunun başlıca meselesi, Amerika ve Rusyaya karşı izlenecek olan politikadır. Çin ve Endonezya gibi ülkeler Amerikaya karşı kesin olarak vaziyet alma tezini savunmaktadırlar. Onlara göre, Batıyla her türlü ilişki kesilmelidir. Bu iki ülke ve özellikle Çin, yeni bağımsızlığa kavuşmuş bazı Afrika ülkeleri üzerinde geniş nüfuz kazanmıştır. Çin bu konferansta lider olma arzusundadır ve bu bakımdan Rusyayı kendine rakip görmekte ve açıktan açığa olmasa bile Cezayire, Kremlinden delege gelmesine karşı koymaktadır. Buna karşılık, Tarafsız Blok üzerinde geniş nüfuza sahip bir diğer ülke Hindistan, kıta Çininin tamamen karşısındadır. Afrikada da, Çine karşı Hindistanla birleşen ülkeler vardır. Bunlar özellikle eskiden fransız kolonisi olan ülkelerdir. Bunlardan beşi Çine o kadar muhaliftirler ki Fildişi, Yukarı Volta, Nijer, Dahomay, Moritania ve Çat, konferansa katılmamayı bile düşünmektedirler.

Afrikadaki bir diğer grup ise hem Batı, hem de Doğu ile ilişkilere devam edilmesi tezini savunmaktadır. Burgibanın önderi olduğu bu ekipte bütün arap âlemi, Nkrumah ve hattâ Bin

Bella dahi bulunmaktadır. Ancak bu grup da ikiye bölünmüştür. Arap dünyası co-existence tezini benimsemekle beraber, Nasır başkanlığında müşterek bir politika taraftarıdır, arap sosyalizmini savunmaktadır. Bunlar, sadece ilk bakışta müşahede edilen bölünmelerdir. Teferruattan sayılan bir Keşmir meselesi, -İsraile karşı tutumda birleşmekle beraber- İsraill tanıyan Almanyaya karşı izlenecek politikada bir türlü birleşemiyen arap âlemi, Çombenin toplantıya katılıp katılmaması. Güney Vietnamın konferansta temsil edilip edilmiyeceği, Rusya ve Malezyanın durumları vs., daha toplantının başında patlıyacak ihtilâflardan sadece birkaçıdır.

Ankarada Çalışma Grupu tarafından bu meseleler tek tek, teferruatları ile incelenmektedir.

Kulağa Küpe..

Ne ise, Atatürk de mandacı oldu ve bitti!

*Türki*yede çok kimse, bütün Millî mücadeleyi yapanlardan sonra Atatürkün ne zaman "mandacılık'la suçlandırılacağını bekliyordu.

Ne *ise,* Allah o günü de gösterdi!

A.P.'nin muteber olgunlarından Zafere göre Atatürkün kendisi bile, Milli Mücadeleden evvel amerikan mandasına taraftar değil miymiş! Amerikan mandasına taraftar bir Atatürk, bir İnönü niçin bunca tehlikeyi göze alıp mücadeleye atılmışlardır, bilmek imkânı yoktur ama A.P. organına göre bunların ikisi de amerikan mandacısıdır.

Aksi istikamette düşünenler ise sadece iki kişiymiş: Kazım Karabekir ve yâr-ı vefakârı Fatin Hoca, Hani, yıldızlatın seyircisi Fatin Hoca..

İnsanın, Atatürk ve İnönünün amerikan mandacılığıyla suçlanmasından sonra söyleyecek tek bir şeyi kalıyor:

"— Pes!"

Petrol

Başlayan kavga

Haftanın başındaki Pazar akşamı, İş Bankasının Yenişehir Şubesi önüne sıralanmış, yaşları 15-20 arası, temiz giyimli bir grup genç, ellerinde tuttukları, Kurtuluş Savaşının meşhur sloganı "Kuvayı Milliyeyi başlık almış bir gazeteyi satıyorlardı:

"— Her şeyden önce Türkiye! Kuva-i Milliye!."

"— Milliyetçilerin gazetesi: Kuva-1 Milliye!."

"— Viski içip sosyalizm edebiyatı yapan solcuların içyüzünü yazıyor: Kuva-i Milliye!."

"— Kahrolsun komünizm! Kuva-i Milliye.."

Bu dört slogandan sonra, gruptaki kısa saçlı, amerikan giyimli, gömlek yakasının uçları "Manhattan" tipi düğmeli bir genç, peryodik olarak, hançeresinin bütün gücü üe haykırıyordu:

"— Petrol savaşında solcuların oynamak istedikleri oyunu yazıyor! Kuva-i Milliye!.."

Birkaç yıldanberi Başkentin siyasi tansiyonunun bir aynası olma niteliğini kazanan Atatürk Bulvarından geçen Ankaralılar ise yeni yeni alışmağa başladıkları -Bulvarda aynı şekilde gazete satan bir de Dönüşümcüler vardır ki, bunlar da petrol savaşın da amerikan emperyalizminin oyunla rından bahstmektedirler- bu garip gazete dağıtıcılarını merakla seyrediyor sonra yollarına gidiyorlardı. Onların yerini başkaları alıyordu. Gazete satan üniversiteli gençlerin hemen önünde uzun süre duran, bir sade vatandaş bilhassa dikkati çekiyordu. Kahverengi elbiseli, kahverengi kasketli, orta yaşlı bu vatandaş, boynunu bir yana eğmiş, ağırlığını sol ayağına vermiş, bir yandan gençlerin sloganlarını tekrarlıyor, bir yandan da bu sloganlara sağ ayağını yere vurarak, âdeta vecd halinde tempo tutuyordu.

Gençler bağırıyorlardı:

"— Kahrolsun komünizm! Kuva-i Milliye!"

Vatandaş tekrarlıyordu:

"— Kahrolsun komünizm!"

Gençler bağırıyorlardı:

"— Her şeyden önce Türkiye! Kuva-i Milliye.."

Vatandaş tekrarlıyordu:

"— Yaşasın Türkiye!.."

Sonra, amerikan kılıklı genç haykırıyordu:

"— Petrol savaşında solcuların oynamak istedikleri oyunu yazıyor: Kuva-i Milliye!.."

Hasan Işık

Paçalar sıvanırken

Ama vatandaş bu defa sloganı aynen tekrarlamıyordu. O, kendine göre bir başka şarkı tutturmuştu:

"— Ne yapalım? Mum yakarız, çıra yakarız. Hep gaz kullanmadık ya.."

Olay, Sokaktaki Adamın mantığını ve hislerini göstermek bakımından son derece ilgi çekicidir. Kahverengi elbiseli, kahverengi kasketli vatandaş, "Kuva-i Milliye"cileri olduğu kadar, "Dönüşüm"cüleri de dinlemiş ve beyinciği epeyce karışmıştır. Bir yandan sağın sesine uyup "Kahrolsun komünizm" diye haykırmakta, sonra, kendilerine yardımlarını esirgemeyen pek meşhur Muammer Kiranere teşekkür eden "Kuva-i Milliye"çilerin işlediği te manın tam tersine, petrolün millileştirilmesini isteyen diğer bir ucun, Dönüşümcülerin şarkısını mırıldanmaktadır.

Atatürk Bulvarında, "Madanoğlu ihtilâli anlatıyor", "amerikan çikleti" "Zeki Mürenin en son sarkıları" çığlıklarını bastıran Dönüşümcülerin "Kahrolsun emperyalizm!", Kuva-i Milliyecilerin ise "Kahrolsun komünizm!" sayhalarının derininde yatan gerçek bir türlü anlaşılmamakta ve bir havuza atılan taşın yarattığı halkalar gibi gittikçe büyüyen bir his dalgası Kızılaydan bütün Türkiyeye yayılmaktadır..

İşte, meselenin zararlı olan yönü de budur. Zira petrol Türkiyenin hayati önemde problemlerinden biridir ve his plâtformundan kesin olarak uzak tutulması gerekmektedir. Ama öyle olmamakta, sağduyu ile mütalea edilerek bir karara varılma niteliğini kaybetmekte, iki ucun birbirlerini yıp-

ratmak için çiğnedikleri bir sakız, bir vasıta haline gelmektedir.

Balık ve koku

Haftanın başlarında Pazartesi günü

Senatoda, Başbakan Yardımcısı Süleyman Demirele, Petrol Kanunu ile ilgili değişiklikler konusunda ne düşündüğü sorulduğunda, Demirel tam kendisinden beklenen cevabı verdi:

"— Hükümet bir koalisyon hükümetidir. Protokolünde ve programında bu konu yoktur. Petrol Kanununda değişiklik isteyen bir teklif halen Millet Meclisindedir Sayın milletvekilleri ve senatörlerin, Türkiyenin menfaatlerine uygun kararı alacaklarından eminim.."

Cevap ilk bakışta gayet yerinde görünmektedir. Ama meselenin biraz derinine inildiğinde, Bulvardaki "emperyalizm" veya "komünizm" sayhalarından petrol konusundaki kürsü ve gazete demagojilerine kadar pek çok şeyin, Başbakan yardımcısı Süleyman Demirelin bu cenabından doğduğunu görmek mümkündür.

Bir hükümet kurulmuştur ve bu hükümetin ne protokolünde, ne de programında Türkiyenin en önemli meselelerinden bir tekine temas edilmiştir. Gene aynı Hükümet, Bulvarda gençlerin birbirine girdiği, "Kahrolsün komünizm", "Kahrolsun emperyalizm" naralarının atıldığı, hemen hemen hergün gazetelerin ilk sayfalarında yer alan, Parlâmento koridorlarında, üniversitelerde, açık oturumlarda hararetle tartışılan bir konu ile ilgili olarak Parlâmentoya bir kanun teklifi sunulduğunda vaziyet alamamakta, fikirsizliğini ispat etmekten öteye gidememektedir. Tabii böylece, her türlü uç görüş de hislere hakim olabilmektedir.

Demîrel Senatoda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mehmet Turgutun yerine konuştu. O gün iktisadî devlet teşekküllerinin denetlenmesi ile ilgili olarak Karma Komisyon raporu tartışılmış, görüşmeler sonuçlanmış, son söz Hükümet adına Başbakan Yardımcısına verilmişti. Demirel her kürsüye çıkışında yaptığı gibi, o gün de akıllılık ederek, iyi bilmediği veya tehlikeli bulduğu konulara değinmedi. Kısa bir konuşma yaptı. Böylece vartayı zayiat vermeden atlatacaktı ki Başkan Muhittin Kılıç. Demirelin terleme fermanını okudu:

"— Şimdi sorulara geçiyoruz. İsteyen yerinden soracak ve Sayın Başbakan Yardımcısı da bunları cevaplandıracaktır.."

Demirel kürsüde birbuçuk saatten çok dikildi ve sık sık bardağa uzanmak, alnından boşalan terleri silmek zorunda kaldı.

Başbakan Yardımcısına petrolün devletleştirilmesi, millileştirilmesi ile ilgili sorulardan Petrol Kanununa, yabancı şirket yatırımlarının miktarlarından sondaj kuyularının derinliklerine ve kâr transferlerine kadar her çeşit soru soruldu.

Demirel, bu soruları hissi cümlelerle cevaplandırıyor ve özellikle rakamları ezbere söylemesi dikkati çekiyordu. Zaten bocaladığı sorular rakamlarla değil, Hükümetin petrol politikası ile ilgili sorulardı. Nihayet bu tip sorulardan birinde dayanamıyarak, bu konularda fazla konuşmasının doğru olmadığını, mazur görülmesini istedi. Ama senatörler bir türlü tatmin olunmuyorlar, özellikle, görüşmeler boyunca CHP'nin ağır topları olarak gürleyen Fikret Gündoğan ve Sırrı Atalayın oturdukları sıradan kürsüye yağmur gibi soru yağıyordu. O gün Atalay da Gündoğan da hayli keyifliydiler. Üç gün süren son derece çetin bir mücadeleden galip çıkmışlar, AP'li Karma Komisyon Başkanı Baki Güzeyin el çabukluğu ile komisyon raporuna aktarı verdiği, son derece tehlikeli bir ara raporu, ana rapordan kaldırtmışlardı.

Süleyman Demirel

Zikri ve fikri bir

Milyarlar konuşunca

Bu rapor, son bir haftadır artık iyice ün kazanan 10. madde raporudur. Bu madde, Yüksek Denetleme Kuruluna, iktisadî devlet teşekkülleriyle ilgili olarak her yıl kaleme aldığı kesin hesap ve bilanço raporlarının yanı sıra, fevkalâde hallârde, sadece uyarma niteliğinde olmak üzere, Hükümete ara rapor verme hakkını da tanımıştır. Kurul da bu yetkiye dayanarak 1964 yılında TPAO'nun bazı usûlsüzlüklerde bulunduğunu, bir ara raporla Hükümete sunmuştur. Aynı rapor, Karma Komisyonun iktisadi devlet teşekkülleriyle ilgili olarak hazırlamış olduğu iki ciltlik ana raporun içinde de yer almaktadır.

İşte son günlerde Senatoyu birbiri ne katan olay budur. Raporda TPAO' nun usulsüz olarak sermaye tezyidine gittiği belirtilmekte ve aktiflerine yeraltı rezervlerinin de alınması gerektiğine işaret olunmaktadır.

CHP'li senatörler, Karma Komisyon Başkanı Baki Güzeyden ilk olarak şunu sormuşlardır:

"— Karma Komisyon, prensip olarak, 1959-1963 yuları arasındaki raporları -1963 dahil- incelemeyi kararlaştırdığı hakte, neden sadece bir tek konuda, TPAO ile ilgili olarak 1964 tarihli bir rapora, ana raporda yer ver mistir?"

Güzeyin bu soruya cevabı, binbir dereden su getirir nitelikte, yuvarlak sözlerden ibaret, kalmıştır. Bunun üzerine kendisine, gerçekten olayda bir kasıt olup olmadığını günışığına çıkaracak sorular sorulmuştur. Meselâ, raporun resmi olarak mı Komisyona intikal ettirildiği öğrenilmek istenmiş Güzey son derece rahat bir şekilde:

"— Hayır, şifahen istedik" cevabını vermiştir. Bir başka soru ise, raporun Komisyon çalışmalarını bitirdikten sonra mı, yoksa çalışmalar devam ederken mi istendiği yolunda olmuş, Güzey, bunu da "bittikten sonra" diyerek cevaplandırmıştır.

Bütün bü sorular ve cevaplardan sonra ortada bir kastın bulunup bulunmadığı -eğer bir kasıt kriteri mevcutsa- açıktır. Esasen raporun bir bölümü de birçok şeyleri açıkça ortaya koymaktadır. Raporda, TPAO'nun aktiflerine yeraltı rezervlerini de dahil etmesinin istenmiş olması zihinler de bir çok istifhamlar yaratmıştır. Zira Petrol Kanununa göre, yabancı şirketler de TPAO ile aynı haklara sahiptirler ve ilerde bir millileştirme veya devletleştirme işlemi sözkonusu olduğunda bu şirketler, aktiflerinde bulunacak petrol rezervlerini, yani Türyenin malını Türkiyeye, hem de milyarlarca lira ödeyerek satmış olacaklardır. Bu son derece tehlikeli hususun ana rapor kabul edilirken, dolayısıyle de olsa, onaylanması, ilerde yabancı şirketlere bir hak iddiası için tutamak olabilir açısından hareket eden CHP'li senatörler, üç gün boyunca

Karma Komisyonu ve özellikle AP'li Komisyon Başkanı Baki Güzeyi topa tutmuşlardır. Sonuç olarak bütün parti gruplarının ve MBK'cılann da imzaladıkları bir önerge ile Pazartesi sabahı bu ara raporun asıl ana rapordan çıkarılması kararlaştırılmıştır.

Önümüzdeil günlerde petrol meselesi yeni gelişmeler kaydedecek, Reşit Ülkerin hazırladığı tasarı muhtemelen çok daha başka noktalara ışık tutacak ve belki de bu olay unutulacaktır. Ama şimdilik hemen herkesin zihninde çöreklenen istifham şudur: Yüksek Müraikabe Kurulu, nasıl olup da Türkiyenin menfaatleri ile bu de--ece çelişen bir rapor hazırlıyabiliyor?

Parlâmento koridorlarında bu konuda Yüksek Murakabe Kurulu Başkanı Derviş Glavanın adından bahsolunmakta ve bu zatın bir zamanlar CHP'nin mallarının Hazineye İntikalinde önemli bir rol oynadığı söylenmektedir. Bir vatandaş CHP'li olmıyabilir ve hattâ CHP'nin karşısındaki bir partiye, meselâ AP'ye de sempati besleyebilir. Ama CHP'li değil de AP'li olmakla böyle bir raporun ilgisi nedir? Üstelik yabancı şirketlerle AP'nin ne ilgisi olabilir?

Zihinleri karıştıran, mideleri bulandıran husus budur!

Reklamcılık

Şatafatlı bir kutlama

geçen haftanın başında Salı günü, İstanbul gazeteleri sahipleri ve temsilcileriyle ilân ajanslarının temsilcilerinden müteşekkil 80 kişilik bir grup, İstanbulda Liman Lokantasında, Basın İlân Kurumunun kuruluşunun beşinci yıldönümünü kutladı. Ancak bu toplantının, bir yıldönümünü kutlama töreninden ayrı bir özelliği vardı ve zaten Basın İlân Kurumunu da kuruluş yıldönümünü böyle ziyafetli şenlikli kutlamaya biraz da bu özellik sevketmişti. İlk defa girilen milletlerarası reklâm yarışmasında derece alan reklâm ajanslarının armağanları dağıtılıyordu. İşte, Basın İlân Kurumunu böyle şatafatlı bir kutlama törenine sevkeden sebep buydu.

Liman lokantasında armağanları dağıtılan yarışma, üç yıldanberi İtalyanın en büyük yayınevi Rizzoli tarafından tertiplenmekte ve adına da, yayınevine izafeten "Rizzoli yarışması" denilmektedir. Üç yıl içinde bütün Avrupa memleketlerinde geniş ilgi ve yankılar uyandıran Rizzoli yarışmasına memleketimiz bu yıl ilk defa katılmıştır. Rizzoli yarışmasının özelliği, bütün Avrupa memleketlerindeki muhtelif reklâm ajanslarından gelen eserleri önce uluslararası ölçüde değerlendirerek en iyisini bulup birinciyi seçmesi, sonra da her memleketin kendi eserlerine ayrı ayrı millî birincilikler vermesidir. Yarışmaya 18 memleket katılmakta, birinciliği kazanan firmaya sembolik bir altın pres ile dipolma verilmektedir. Ayrıca her memleketin millî birincileri de birer gümüş pres ve diploma ile mükâfatlandırılmaktadır. Ancak gümüş pres alan millî birincilerin bir muayyen puan barajını aşmaları gerekmektedir. Yarışma sırasında bir de açık oturum düzenlenmektedir. Halkın da katılıp soru sormak hakkına sahip olduğu bu açık oturumlarda her memleketin temsilcisi söz almakta ve kendi memleketindeki reklâmcılık hakkında sorulan soruları cevaplandırmaktadır. Bu yıl Milano Lombartlar sanayi odasında yapılan yarışmada meleketimiz temsilcisi Basın İlân Kurumu Genel Sekreteri Hayrettin Özkul da bir konuşma yapmış ve soruları cevaplandırmıştır.

Sırrı Atalay
Söz savunmanın...

Rizzoli yarışması sonunda bir kitap yayınlanmakta ve derece alan eserler bu kitapta toplanmaktadır. Ayrıca dünyanın muhtelif memleketlerinde sergiler açarak eserler teşhir edilmektedir.

Umut verici iki kuruluş

Bu yılkl Rizzoli yarışmasına memleketimizden 7 reklam ajansı 57 eserle katılmıştır. Türkiyeden katılan reklâm ajansları şunlardır: Basın Organizasyon, Feza Reklâm, Grafika, İlâncılık Kol. Şt., Radar Reklâm, San Organizasyon, Yörük Reklâm. Yarışma jürisi yarışmaya ilk defa katılan türk reklâm ajanslarının eserlerini inceledikten sonra iki reklâm ajansımızın eserlerini dereceye lâyık bulmuştur. Gazete reklâmları arasında birinciliği San Organizasyon, dergi reklâmları arasında birinciliği ise Radar Reklâm kazanmıştır.

Uluslararası bir yarışmada derece alarak başarı gösteren San Organizas yon birinciliği Shell'e, Radar Reklâm ise Nuhun Ankara Makarnasına yaptığı ilânlarla almışlardır.

Gazete reklâmları arasında birinciliği kazanan San Organizasyon son yıllarda yaptığı artistik çalışmalarla dikkati çeken genç bir kuruluştur. Ar tistik yönü en kuvvetli reklâm ajansı olan San Organizasyonun sahipleri Akademi mezunu oldukları gibi, 9 Akademili ressamın çalıştığı bir artistik atelyesi de vardır. Ayrıca San Organizasyon kendi bünyesi içinde ofset ve tipo matbaasına, serigrafi ve tabelâ atelyesine sahip tek reklâm ajansıdır.

San Organizasyonun bu başarıyı kazanmasında, diğer bir çok reklâm ajansının yaptığı gibi, reklâm resimlerinde Avrupa dergilerini taklit yoluna sapmamasının, aksine, tamamen orijinal eserler meydana getirmesinin büyük rolü olmuştur.

Dergiler arasında birinciliği kazanan Radar Reklâm da, San Organizasyon kadar olmamakla beraber, genç bir kuruluştur. O da ciddi çalışması ve bilhassa radyo ile sinema alanların da yaptığı reklâmla temayüz etmiş bir reklâm ajansıdır.

Son yarışma ile meydana çıkan bir diğer husus da Türkiyenin reklâmcılık bakımından çok geri bir ülke olduğudur. Bugün 100-200 elemanı bulunan ajanslara Avrupada küçük firmalar olarak bakılmaktadır. Reklamcılık Amerika ve Avrupada bir büyük sanayi ve bilim işi olarak çığ gibi gelişmekte, Türkiye ise bu alanda henüz emekleme çağında bulunmaktadır.

Şimdi Türkiyede bu alanda en güçlü çalışmayı çok tecrübeli bir reklâmcı -Acıman- tarafından yeni kurulmuş olan Man ajans yapmaktadır. Atamanın eski ve kuvvetli firması olan Faal Ajansı da, Yeni Ajans olarak, sağlam müşterilerini muhafaza etmektedir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Nato

Her nabza ayrı şerbet

NATO bugün bir klasik savunma teşkilâttı olarak ne kadar kuvvetlidir? Geçen haftanın başında Pariste toplanan NATO üyeleri Savunma bakanlarının karşılık bulmağa çalıştıkları soru budur. Bilindiği gibi, bugün Varşova Paktı üyelerinin Avrupadaki tümenlerinin sayısı 88'dir. Oysa NATO' nun elindeki tümenlerin sayısı, bundan on yıl kadar Önce 30 olarak kararlaştırılmasına rağmen 25'in ötesine gidememektedlr.

NATO'nun Avrupadaki klasik kuvvetlerini arttırmak için şimdiye kadar çeşitli yollar denenmiştir. Bunun başında Federal Almanyanın silahlandırılması ve NATO'ya alınması gelmektedir. Ondan sonra her üye devletin NATO'ya ayırdığı birlikleri çoğaltması istenmiştir. Fakat şu sırada hiçbir Avrupa devleti kendisinden yeni gayretler beklenmesi taraflısı değildir. Üs telik, bunların çoğu savunma, giderlerinde kısıntılar yapmak peşindedirler. Böyle düşünenlerin de başında, hiç şüphesiz, İngiltere gelmektedir.

İngiltere bugün NATO içinde Birleşik Amerikadan sonra en kuvvetli ikinci devlettir. Fakat dış ödeme dengesi şu sırada fena halde açıktır. Üstelik, elindeki nükleer silah ve kuruluşlar savunma bütçesini önemli biçimde kabartmaktadır. İngiltere, bütçesini nükleer kuvvetin giderlerinden biaz olsun kurtarabilmek için, ortaya bir Atlantik Nükleer Kuvveti tasarısı atmıştır. Bilindiği gibi bu tasarı gereğince İngilterenin elindeki nükleer gücün bir kısmı NATO içinde kurulacak bir ortak vurucu güce aktarılacak ve bu ortak gücün giderleri NATO üyeleri tarafından karşılanacaktır. Bununla beraber, vurucu gücün kumandası Avrupadaki müttefik kuvvetler kumandanına değil, İngilterenin daha fazla söz sahibi olacağı yeni bir kumanda organına bırakılacaktır.

İngilterenin bu tasarısı her ülkede çeşitli tepkiler uyandırmıştır. Birleşik Amerika bu tasarıyı kendisinin ileri sürdüğü talihsiz çok taraflı nükleer güç tasarısının yerini alabilecek bir alternatlf olarak karşılamakla beraber gene de kendi tasarısından vazgeçmiş değildir. Federal Almanya ise önce karma mürettebat ilkesini kısıtladığı, sonra da kumandası avrupalı olmayan ellerde kalacağı için, İngilterenin istediği biçimde bir ortak kuvvete taraf tar değildir. Amerikanın tasarısını daha çok beğenmektedir- Fransa ise böyle ortak kuvvetlerin her türlüsüne ve kesin biçimde karşıdır.

Gcneral De Gaulle
Dediğim dedik!

Dert bir değil ki!

Fransanın karşı olduğu şey, yalnız ortak vurucu kuvvet olsa iyi!. Fakat General De Gaulle, kendisinden başkasından gelen her türlü teklife de karşıdır. Meselâ, NATO Savunma bakanları geçen hafta Pariste yaptıkları toplantıda bir Sovyet saldırısı karşısında izlenmesi gerekli nükleer strateji konusunu da tartışmışlardır. Nükleer silâhların eriştikleri büyük yoketme gücünü gözönüne alan Amerika Savunma Bakanı McNamara patlak verecek bir çekirdekli savaşın tahribatını önlemek için, ortaya kendi adını taşıyan bir doktrin atmıştır. Bu doktrin gereğince iki büyük kuvvet, ellerindeki çekirdekli bombaları yalnızca askeri hedefler üzerine atmalı, şehirleri bir tarafa bırakmalıdırlar. Oysa, De Gaulle'e göre, bu doktrin, çekirdekli silâhların korkutucu etkisini çok azaltmaktadır. Eğer düşman, yapacağı her saldırının hemen ve geniş çaplı bir nükleer karşılık bulacağını bilirse, böyle bir saldırıya girişmeden önce çok düşünmek zorunda kalacaktır. Nükleer karşılıkta yapılacak her sınırlama, savaş ihtimalini çoğaltmaktan başka bir şeye yaramamaktadır.

NATO'nun elindeki klâsik kuvvetlerin durumuna gelince, taktik nükleer silâhlarla donâtilsalar bile, Avrupadaki NATO tümeninin Varşova Paktı üyelerinden gelecek bir klasik saldırıyı karşılamakta büyük güçlük çekeceği açıktır. Üstelik, bir süredir kararlaştırılmış olan NATO stratejisi gereğince, bu kuvvetlere, Avrupada görülecek her saldırıyı doksan gün oyalamak görevi verilmiştir. Bu doksan gün içinde taraflar bir görüşme ve anlaşma imkânı arayacaklar, nükleer silâhların kullanılmasını önleyecek yollar bulmağa çalışacaklardır. De Gaulle bu görüşe de inanmamaktadır. De Gaulle'e göre, eğer hemen nükleer kuvvet kullanılmazsa, Avrupadaki NATO birlikleri bir Sovyet saldırısını değil doksan gün, birkaç saat bile oyalayabilecek durum da değillerdir.

İngiliz hükümetinin görüşü de, öyle anlaşılıyor ki, bu noktada General De, Gaulle'ün görüşüyle birleşmektedir. Fakat Wilson hükümetini böyle düşünmeye yönelten etkenler çok başkadır. Yukarıda da belirtildiği gibi. İngiltere dış ödeme dengesi büyük açıklar vermektedir. İngilterenin İkinci Dünya Savaşından sonra Almanyada bıraktığı ve şimdi de NATO yüklemleri gereğince orada tutmağa devam ettiği 3 tümen askerin 80 milyon sterline yakın yıllık gideri vardır. Bu paranın hepsi Almanyada harcanmakta, buna karşılık Federal Almanyanın İngiltereden aldığı malların değeri 25 milyon sterlini geçmemektedir. Aradaki 60 milyonluk fark nasıl kapanacaktır? Bonn hükümeti şimdiye kadar İngilterenin Almanyadaki askerleri için yaptığı giderlere katılmaya yanaşmamıştır ve bundan sonra yanaşacağa da benzememektedir. Bu yılın başlarında İngiltere, Federal Almanyanın Alman Hava Yolları (Lufthansa) üzerine baskı yaparak onu İngilterede yapılan yeni yolcu uçaklarından almağa zorlayacağını sanıyordu. Fakat Lufthansa, yapılan bükün baskılara rağmen amerikan uçakları satın almağa karar vermiştir.

İngiltere, Almanyada bulundurduğu askerlerin giderlerinde Almanyanın yardımını sağlayamayacağını anlayınca, şimdi bu askerlerin sayısında indirim yapmak kararını vermiş bulunmaktadır. Bunun için ileri sürdüğü sebep de, dünya durumundaki değişikliklerdir.

Çuvala sığan mızrak

İngiltereye göre, çekirdekli silâhların kurduğu denge sonunda bugün Avrupada bir genel savaş ihtimali çok azalmıştır. Bir genel savaş olsa bile bunu, NATO'nun Avrupada bulundurduğu klâsik kuvvetlerle önlemek müm

kün değildlr. Yapılacak savaşta son sözü söyleyecek, eninde sonunda, iki büyük devletin nükleer bombalardır. Bu bakımdan, Avrupadaki NATO kuvvetlerine bugün düşen görev, şurada burada çıkacak mahalli çatışmaları önlemekten başka bir şey değildir. Bunun için de bir türlü erişilemeyen hedeflere ulaşacağız diye boşuna gayret göstermekten vazgeçilmeli, bu arada İngilterenin Almanyadaki askerlerini azaltması anlayışla karşılanmalıdır.

İngilterenin bu yeni davranışı, şimdiye kadar çuvala sığdırılmak istenen mızrağın ortaya çıkarılmasından başka bir şey değildir. Gerçekten, iki büyük devlet arasında bir nükleer denge kurulduktan sonra, Avrupada bir genel savaşın artık çıkamıyacağını herkes anlamış bulunuyordu. Fakat milli çıkarları NATO'nun ayakta kalmasını gerektirdiği- için, Birleşik Amerika ve İngiltere bir türlü bu gerçeği kabul etmeye yanaşmıyorlardı. Şimdi bütçesindeki ve dış ödeme dengesindeki açıkla rın hergün biraz daha büyüdüğünü görünce, İngiltere birdenbire milletlerarası durumun değiştiğini anlayıvermiştir!

Paristen gelen haberlere bakılırsa, Amerika Savunma Bakanı McNamara, İngilterenin bu görüşünü anlayışla kar şılamıştır. Fakat bir kere ingiliz birlikleri azaltılmağa başlayınca, bunun arkasından sıranın amerikan birliklerine gelmesinden korkan Federal Almanyanın tepkisi çok olumsuzdur. Gerçekten, milletlerarası andlaşmalarla kendi başına çekirdekli silâhlara sa hip olması yasaklanan Federal Almanya, NATO ortakları arasındaki görüş ayrılıkları yüzünden, Birleşik Amerikanın nükleer gücüne şöyle veya böyle bir ortak kuruluş içinde katılamadığını görerek zaten büyük bir endişe duymaktadır. Bir de buna ek olarak geçen yıl Birleşik Amerikanın Avrupadaki kuvvetlerini azaltacağı söylentileri dolaşmağa başlayınca, güvenliği bakımından duyduğu endişe daha da çoğalmıştı, İngilterenin Ren ordusunu azaltmak istemesi, şimdi hepsinin üzerine tuz biber ekmiştir.

Sonu görünen macera

Her NATO toplantısı sonunda yayınlanan birlik ve beraberlik bildirileri ne olursa olsun, bu teşkilâtın hergün bir az daha kuvvetinden kaybettiğini görmek için fazla bir çabaya lüzum yoktur. Bir zamanlar Batı dünyasının en kuvvetli savunma örgütü olan NATO, bugün niçin buhranlar içindedir? Bu sorunun karşılığı fazla uzaklarda değil, Avrupanın burnunun dibindedir. Avrupa devletlerinin Doğudaki komşuları, özellikle Sovyetler Birliği, bugün bütün bütüne halitadan silinmek tehlikesini göze almadan kendilerine karşı saldırıya girişemez. Başka bir deyişle, dünyada kurulan nükleer denge sonunda, Avrupada bir genel savaş ihtimali azalınca, bütün batılı devletler yeniden kendi milli çıkarlarını NATO birliğinin üzerinde tutmağa başlamışlardır.

NATO'yu yalın bir askeri örgüt olmaktan kurtararak batılı ülkeler arasında bir siyasal birliğin çekirdeği yap mak yolundaki çabalar şimdiye kadar hiçbir olumlu sonuca ulaşabilmiş değildir. Aslında, bu amaca ulaşabildiği gün NATO kurtulmuş olacaktır. Fakat kaynağını daha ilk günlerden savunma endişelerinden aldığı için, bir türlü kendini bu endişelerden kurtaramamaktadır. Üstelik, batılı devletler arasında kendilerine ortak bir iç ve dış politika görüşü bulmak için bir gayret de görünmemektedir. Birleşik Amerika, Dominik ve Vietnamda dünyanın gidişine aykırı, akıl almaz davranışlarda bulunurken, batılı dostlarına danışmak gereğini bile duymamakta, fakat sonra yapılan NATO top lantılarında onları kendine suç ortağı yapmağa çalışmaktadır! İngiltere için önemli olan kendi çıkarlarıdır. Fransa, De Gaulle yönetimi altında modası geçmiş tehlikeli bir milliyetçilik peşindedir. Erhard hükümeti her şeyden çok, önündeki seçimleri düşünmektedir. Zavallı NATO, bu büyüklerin çeşitli kaprislerine katlanmak zorunda kaldıkça, nereye kadar gidebilecektir.

SOSYAL HAYAT

Moda

Yerine göre giyim

Yerine göre giyim, bugün, moda yaratıcılarını etkileyen başlıca faktör olarak meydana çıkmış bulunmaktadır. Bu bakımdan aynı terzilerin değişik hatlı modelleri bu yıl bütün defilelerin başlıca özelliklerinden birini teşkil etmiştir. Tabii, kıyafetin giyileceği yer kadar, giyenin yaşı, başı, fizik yapısı ve kilosu da modellerin seçilmesi ve ortaya atılmasında büyük rol oynamıştır.

Yazı nerede veya nerelerde geçireceksiniz? Bir elbise almaya karar vermeden önce bu sorunun cevabını vermek gerekecektir. Şahir içinde daha çok düz hatlı, vücuda yatan biçilmiş, belden dikişsiz elbiseler veya eteği uçlara doğru hafifçe evaza biçilmiş yüksek belli elbiseler, çiçekli tayyörler, saf ipeklerden yapılmış tiril tiril şömizye elbiseler modadır. Şehirde bol veya parçalı verev eteklerin yerine bunlar daha çok kullanılacak ve muhakkak daha şık duracaktır. Güzel giyim her şeyden önce rahatlık demektir. Yani giyinenin kendisini rahat hissetmesi demektir.

Gine şehirde, geniş kenarlı hasır şapkalar yerine elbisenin kumaşından yapılmış rahat ve şık bir türban şapka, yerine göre daha kullanışlı ve daha şık olacaktır. Geniş eteği tercih edenler için şehirde, bunun en iyi kullanılış şekli plaselerdir. Pliseli bir elbise hem özlenen genişliği verir, hem de derlitopludur. Şehir için çok tutunan teferruat, koton ile örülmüş eldiven ve bunlara eş çantalar, bonne şapkalardır. Aynı şekilde dantel işi, kısa kollu bir yaz tayyörü de şehir icinde hem şık, hem de kullanışlı olacaktır.

Kadınvâri biçimler revaçta

Şehirr içinde giyilen çiçekli tayyörlere gelince, bunları kalın ketenlerden değil hafif pikelerden, hafif, çabuk yıkanır yazlık kumaşlardan yapmak, herhalde çok daha pratik olacaktır. Bunlar daima takım halinde, yâni "elbise - ceket" olarak düşünülmelidir. Çünkü çok sıcak havalarda soyunmak ve gerektiği zaman ceketi giymek tayyörü veya döpiyesin giyim yerini çoğaltır. Ağır keten tayyörler daha çok mevsim başı içindir. Çiçekli döpiyesin elbisesi çok açık, serin, tutucu bir elbise olmalıdır. Elbisenin düz renkten, ceketin de buna uygun çiçekliden yapılması mümkündür. Ceketin hafifçe uzun, yuvarlak köşeli oluşu kıyafete ayrıca ağırlık verecektir.

Köyde ve sayfiyede bol etekler, volanlar, kadınvâri biçimler bu yıl çok modadır. Düz hat sevenler bile, sayfiyede bu yeni hatta muhakkak surette uymak ihtiyacını duyacaklardır. Bu bakımdan düz etekleri, hiç olmazsa etek ucuna doğru açılan piller, pli kaşeler, küçük verev parçalarla zenginleştirmek gerekecektir. Şehirde yüksek bel ne kadar moda ise, sayfiyede düşük bel de o kadar modadır. Düşük bel, bedene büzülerek geçirilmiştir. .

Plaj kıyafetlerine gelince, bunlar bu yıl "delice"dir. Meselâ vücudu peştemal gibi saran, dizin çok üstünde biten kısacık plaj kıyafetleri gençkızlar ve çok genç kadınlar için gerçekten çok revaçtadır. Bazı plaj elbiseleri uzunca erkek gömleği modelinin eşi iken, gece gazinoda uzun, bol, koton etekler giyilecek, bu eteklerden ancak çok çıplak ayaklar ve kısa topuklu sandal ayakkabılar gözükecektir. Şehirde file eldiven ve file çanta yeri plajda dantel örgü file mayolar modadır.

Köylü kıyafeti
Yaza, hazırlık

Dernekler

Faydalı çaylar

Ankarada büyük sosyal faaliyetler gösteren dernekler birbiri arkasına kongrelerini yapmakta ve kapanış çây larını vermektedirler. Aslında dernekler gerçek bir yaz tatiline girecek degillerdir. Meselâ Çocuk Sevenler Derneği, kadınları yetiştirme yurtlarındaki; Türk - Amerikan Derneği ise köy çalışmalarına devam edeceklerdir. Yalnız, üyeler bu çalışmalara tamamen gönüllü olarak katılacaklardır.

Aslında bütün çalışmalar daima gö nüllü çalışmasıdır. Ne var ki kış devresinde seçilmiş üyelerin görevlerini yerine getirmeleri, üzerinde tartışma kabul etmeyen bir zorunluktur ve bu şekilde yapılmaktadır. Zaten kapanış çayları da yeni bir çalışma ve yeni gelir bahanesidir. Meselâ geçen hafta Çocuk Sevenler Derneğinin Hale Zeytinoğlunun evinin bahçesinde verdiği kapanış çayı Ayaş Yetiştirme Yurduna bir buzdolabı temin etmek amacıyle yapılmış ve büyük başarı sağlamıştır. Çayda, aynı zamanda, Gazi Yetiştirme Yurdunun satış köşesi de, Yetiştirme Yurdunda yaşayan gençkızlara gelir getirme amaciyle düzenlenmiş ve çocukların hazırladıkları el işleri büyük ilgi toplamıştır, önlükler, mutfakta kullanılacak yararlı el işi parçalar, örtüler, kolyeler ve düğmelerin boyanması ile meydana getirilen orijinal kolye ve küpeler rahatça satılmıştır. Çayın çok kalabalık oluşu, bazı üyelerin yerlerde kilim üzerinde oturmasına sebep olmuş, fakat rağbetten memnuniyet duyan Dernek üyeleri, bu eziyete en mutlu tebessümlerle katlanmışlardır.

Olumlu kararlar

Bu yıl kapanış çayları, çoğunlukla defilelerle daha çekici hale getirilmiştir. Çocuk Sevenlerin çayındaki defilede Butik Bülent yaz elbiselerini kalkık yakalı, yırtmaçlı plaj kıyafetlerini ve bu arada gece kıyafetlerini teşhir etmiştir.

Kabul Gününden Kongreye

Bundan bir süre önce bu sütunlarda Eğedeki bir gezimden, bu gezide şahit olduğum bazı siyasi baskılardan söz etmiş ve Anayasanın tanıdığı haktan yararlanarak siyasi partilere kayıtlanıp, bu partilerde çalışmakta tamamiyle hür olan memur eşlerinin bu hürriyetlerinin nasıl tahdit edilmek istendiğime değinmiştim. CHP Kadın Kollarında görev alan bazı ev kadınlarının eşlerinin bu yüzden Bakanlıklara resmen şikâyet edildiklerine, heyetlerin harekete geçirildiğine, memleketçe sevilen kimselerin bu "ayıp"larından ötürü kenara itilmek istendiklerine dair elimizde deliller vardır. 27 Mayıs 1960 dan önce, CHP'li bir arkadaşımın eşi için DP iktidarına şöyle bir rapor verilmişti: "İşinde iyidir, dürüsttür, fakat Partiye ayak uydurama maktadır".

Bu rapor üzerine, arkadaşımın eşi kısa zamanda başka bir şehre nakledilmiş ve ancak 27 Mayıs devriminden sonra çok faydalı olduğu herkesçe bilinen yerine iade edilmişti. Bu tip raporların bugün yeni baştan düzenlendiği ve Bakanlıklara gönderildiği bir gerçektir. Bu gibi şikâyetlerden sonuç alınsın alınmasın, bunların şahsın siyasi hürriyetini etkilediği bir gerçektir ve esasen hedef de budur.

İki gün önce Güneyde bir geziden döndüm ve durumun burada da daha değişik olmadığını gördüm. Burada da muhtelif baskı grupları, vatandaşın siyasi inancını, fikir hürriyetini etkilemek yolunda gizli ve açık faaliyete girişmiş bulunmaktadır. Bunun için de küçük bir misal vermek İstiyorum: Mersin CHP İl Kadın Kolu, yıllık kongresini yapmak üzere büyük bir toplantı düzenlemiştir. Kongre, ilçe teşkilâtlarının katılması ile yapılacaktır. Anamur İlçe Kadın Kolu da, diğer ilçeler gibi bu kongreye katılmak, meseleleri dile getirmek için büyük bir hazırlık içindedir. İşte bu hazırlığı duyan muhalifler derhal harekete geçmişlerdir. Yönetim kurulu üyesi ev kadınları ve gençkızlar çeşitli baskılarla yıldırılmak istenmektedir. Gerçi hiçbirisinin eşi, ekmek parası ile devlete bağlı memur değildir. Ancak, güzel Anamur da yurdun diğer köşeleri gibi, daha çok kadınlar üzerinde varlığını hissettiren birtakım gelenek ve göreneklere bağlıdır. Meselâ kadınların, evlerinin işi dışında, "ellerinin hamuru ile" erkek işine karışmaları alışılmış şeylerden değildir. Bu gibi heveslerin altında kötü maksatlar aramak, memleketleri ve çocukları için daha iyi şeyler istemekten başka suçu olmıyanları lekelemek, hiç olmazsa ürkütmek, sindirmek, kenara itmek, gençkızları "evde kalmak" tehdidiyle korkutmak, annelerin ,babaların, eşlerin üzerinde çalışmak ve bu yoldan başarı kazanmak pek âlâ mümkündür.

İşte bütün bunlara başvurulmuş, Anamurlu politikacı ev kadınları, memleket meselelerini öğrenmek, bunlara cevap vermek isteyen gençkızlar yollarından alıkonulmak istenmiş, fakat 16 kişilik heyet, çocuklarını da yanlarına alarak, parti bayraklarını taktıkları otobüsle kongreye katılmak üzere, sabahın erken saatlerinde yola çıkmışlardır. Bu bir kahramanlıktır. Bu, Anamurlu kadınların kazandıkları bir meydan muharebesidir ve en azından topla, tüfekle kazanılmış bir meydan muharebesi kadar önemlidir. Çünkü düşman karşısında milli his vatandaşları daima birleştirmiştir ama gerçeklerin öğrenilmesine karşı açılmış gizli savaşlar iyiniyetli vatandaşlar arasında en tehlikeli ayrılıkları yaratmağa daima muktedirdir..

Kadını yalnızca evine ve kabul günlerinde dantel örmeye ve hattâ hattâ, hali vakti biraz yerinde ise kurnaz masasında enerji öldürmeye mahkûm etmek isteyenler bugün, yurdun herbir köşesinde, kadının uyanmasına, kadının toplum içinde yararlı olmasına karşı büyük bir savaşa girişmişlerdir. Çünkü kadının uyanması, evinin düzenini kurarken, tarlada çalışırken, dantelini örerken kafasını memleket meseleleriyle işletmesi, memleketi ve çocukları için daha iyi şeyler istemesi, çıkarcı zümreleri en çok tedirgin eden husustur. Çünkü kadının uyanması herşeyden önce evin, yarını ellerinde tutan çocukların uyanması, gerçeğin en elle tutulur şekilde su yüzüne çıkması demektir. Kooperatifçiliği, emekçi gücünün birleştirilmesini, daha fazla randıman alma daha müreffeh yaşama imkânlarını kadına öğretin, bakın bir daha bunlardan vazgeçer mi? O kadın ki evine biraz daha imkân sağlamak için, yüzyıllar boyunca canını vermiş, kendisine "dinlenme" diye bir hak bile tanınmamıştır. İşte kadını "kabul gününden alıp kongreye", siyasi veya sosyal alanda toplum içine götürmek bu sonucu getirecek, Tükiyenin kalkınma yolunu tıkayan büyük tıkaçlardan bir tanesi, kadının sosyal mahkûmiyeti, "eksik etekliği", "çaresizliği" "habersizliği" önlenecektir.

Jale CANDAN

Çocuk Sevenler Derneği başarılı yılını kapatırken, Kızılayda yapılan kongrede de gelecek yıl için yeni kararlar almış, Aktaş Yetiştirme Yurdundan liseyi bitirecek bir öğrenci için üniversite bursu açmış ve gelecek yıl bursu ikiye çıkarmak üzere "burs tahsisi" konusunda teşebbüse geçmiştir. Bundan başka Keçiören Çocuk Yuvasında, Zirkaya, Gazi, Aktaş Yetiştirme yurtlan ile Çocuk Islahevinde faaliyette bulunan Dernek, gelecek yıl Kızılcahamam ve Ayaş yetiştirme yurt larını da çalışma programı içine almağa karar vermiştir.

Geçen yılın başarılı Başkanı Şadan Fişek bu yıl, çok yorulduğunu söyliyerek adaylığını koymamış, Sekreter Şükran Nasuhoğlu Başkanlığa seçilmiş ve yeni yönetim kurulu ufak değişikliklerle teşekkül etmiştir.

Tüli'den haberler

Vatikandan Ankaraya

MBK'nın İçişleri Bakanlığından Vatikana, Papaya elçi giden Muharrem İhsan Kmloğlu Paristeki elçiler toplantısına katılmayışına çok içerlemiş, diyorlar. Başka bir söylenti de. Kızıloğlu Paşanın yakında merkeze döneceği, Ankaradaki apartman daire--ini boşalttığı, yeniden politikayla uğraşacağı şeklindedir. Bu söylenti gerçekleşirse, doğrusu, Romadaki türkler geniş bir nefes alırlar. Çünkü Vatikan ve Roma elçilikleri arasındaki gerginlik, hava alanından transit geçenlerin bile dikkatini çekiyor. Kızıloğlu Paşa, hele Bn. Kızıloğlu büyük bir alınganlık içinde, buluttan nem kapıyorlar. Büyük Elçi Namık Yolga ve eşi durumu idare için epeyce terliyorlar. Paşa merkeze dönerse hiç değilse yeni elçi Adnan Kural rahat çalışır. Yoksa Vatikan ve Roma elçllikleri arasındaki münasebetleri düzenlemekten İtalya - Türkiye münasebetlerini geliştirmeğe vakit bulacağı biraz şüpheli.

Napoli akşamları

Eski Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin önce İstanbuldaki evine yerleşti, sonra da Napoliye gitti. Napoli Başkonsolosu İrfan Karasar eski arkadaşıymış, orada misafir kalacakmış İrfan Karasar, elçilikten konsolosluğa dönen diplomatlardan biridir. 27 Mayıstan sonra emekliye ayrıldı, Danıştaya dâva açtı, yeniden görev aldı. Napoliden gelen haberlere göre hayatından çok memnunmuş, durmadan partiler veriyor, Napoliye giden bir çok türkü evinde misafir ediyormuş. Bu bakımdan, Feridun Cemal Erkin herhalde iyi vakit geçirecektir!

Tenis Kulübünde eğlenenler

Gel keyfim gel!

Nazik mesele

Ankara Tenis Kulübündeki yaza dönüş gecesi çok neşeli geçti. Gecenin dikkati çeken kadınlarından biri Sema Berzundu. Birçok kadın, Berzunun yaşını hesaplıyordu. Güneşten yanmış tenine, güzel çizgilerine, dar pantalonu içinde bir gençkız gibi yürüyüşüne yılların adım koymak gerçekten güçtü. Kartallar bu nâzik meseleyi çözemediler. Bn. Berzunun hissettiği yaşı yaşadığına hükmettiler.

Bugünlerde hissettiği yaşı yaşayanlardan biri de Coşkun Kirca CHP İstanbul milletvekili olmadık yerlerde, olmadık pozlarda görülüyor. Kırcanının Meclis kürsüsündeki konuşmalarını bilenler, romantik sahnelerle karşılaşınca, tabiî biraz yadırgıyorlar. Fakat o hayatından memnun görünüyor. Yakışıyor mu derseniz, orasını güzel arkadaşına sormak lâzım. Bazı hikâyeler ve münasebetlere akıl erdirmek dedikodu yazarları için bile kolay değil.

Antalyada tatil

Cemal Madanoglu, sevgili köpeği Can-Can ile denize girmekten, kumlar üzerinde güneşlemekten çok hoşlanır, bilirsiniz. Madanoglu, deniz mevsimini bu yıl Antalyada açmış, bir kaç arkadaşıyla birlikte Sidede tatil yapmışlar. İhtilâlin yakışıklı Generali, İstanbula iyice esmerleşmiş olarak döndü. Bu bir yana, Antalyada garip bir seda da bıraktı. Meselâ, geçende ölen Ragıp Devresin evinde bile adı geçiyor. Sideye, üzüntüleriyle başbaşa kalmağa gitmiş olan Selma Devres, bir akşam yakınlarıyla dertleşirken kapı çalınıp da karşısında Madanoglu ve arkadaşlarını görünce çok şaşırmış.

Devlet Tiyatrosu

"İmparatorlukta isyan!"

(Kapaktaki aktris)

*E*mektar ve ünlü sanatçı:

"— Bu, Devlet Tiyatrosu tarihinde ilk defa vukubulmaktadır!" dedi.

Sonra, izah etti:

"— Sanatçılar huzursuz ve her zaman şiddetli rekabet hisleriyle hareket eden insanlardır. Bu bakımdan onların herhangi bir meselede toplu hareket etmeleri çok nadir bir olaydır. Hele böyle 30 kişi birden! Devlet Tiyat rosunun içinde bulunduğu durumu ve huzursuzluğu gösterecek, bundan daha manalı bir olay düşünülemez... Bile-, mezsiniz, durum o kadar kötü, o kadar karışık ve o kadar üzücü ki!.. Devlet Tiyatrosu, Osmanlı İmparatorluğu nun son zamanlarına benzer bir haldedir..."

Durumu bakımından herhangi bir kişisel çıkar veya ihtiras saikiyle konuşmasına sebep bulunmayan kadın sanatçının -zira kendisi bir yıl sonra emekli olacaktır- yukarıdaki gibi yorumladığı olay, *geçen* haftanın sonunda Cumartesi günü cereyan etti. O gün, Devlet Tiyatrosunun Vakıf Handaki Genel Müdürlüğünde, çok erken saatlerden başlayan hararetli bir faaliyet dikkati çekmekteydi. Muhasebe memurları, sabah karanlığından itibaren, saat 9'da Yozgata doğru yola çıkacak olan "İsyancılar" oyununun kadrosuna yolluk ödeyebilmenin çabası ve telâşı içindeydiler. Saat 9'a doğru yolluklar hazır edildi, dekorların ve diğer malzemenin arabalara yüklenmesi işi tamamlandı ve sanatçıları turneye götürecek otobüs, Genel Müdürlüğün önüne gelip park etti.

Saat 9 oldu, 9.30 oldu, 10 oldu, fakat. "İsyancılar" kadrosu hareket yerine gelmedi. Kesin hüküm vermek için birkaç saat daha beklemek gerekti Ancak Genel Müdürlüğün önündeki otobüs Yozgata hareket edemeyince anlaşıldı ki bu bir isyandır.

Meselenin öncesi şöyledir: Devlet Tiyatrosu için, geride bıraktığımız sezonun münferit başarılarından biri sayılan Recep Bilginerin bu oyununu sahneye koyan Rejisör Ziya Demiel, bundan birbuçuk, iki ay önce Genel Müdür Cüneyt Gökçere, "İsyancılar" ın yaz aylarında Anadoluya götürülmesinin faydalı olacağını söyledi. Demirelin gerekçesi, oyunun konu bakımından tam Anadoluda gösterilecek nitelkite oluşuydu. Fakat Gökçer -her ne hikmetse-, Demirelle aynı görüşü paylaşmadı ve teklifi -aşağı yukarı- reddetti. Politikacılarla ve bilhassa AP'lilerle kuvvetli ilişkiler kurduğu bilinen Ziya Demirel, red cevabı ile geri çekilmedi, aksine, meseleyi bir kuvvet gösterisi haline sokarak Millî Eğitim Bakam Cihat Bilgehana başvurdu. Bilgehandan bir "Olur" koparınca da iş, oyunun rejisörünün turne programını hazırlamasına kaldı. Güney, Kuzey, Doğu ve Batı Anadoluyu içine alan ikibuçuk aylık geniş bir turne tasarlıyan Ziya Demirel, programını, Ge nel Müdüre iletilmek üzere, Mayıs orta larında Sekreter Orhan Kuranere verdi. Bundan sonra oyunun kadrosunu meydana getiren sanatçılar turne hazırlıklarına giriştiler. Ama, gün geçti ay geçti, Genel Müdürlük turne hakkında, teamüle göre onbeş gün önceden yapılması gereken ilanı bir türlü asmadı.

Turnenin iptal edildiği kanısı uyandığı bir sırada, geçen haftanın sonunda Cuma günü öğleden sonra saat 15.30'da, Genel Müdürlüğün kapısındaki ilân tahtasına, "İsyancılar"ın turneye çıkacağını resmen bildiren yazının asıldığı görüldü. İlân büyük hayret uyandırdı. Çünkü, buna göre, turne onbaş gün sonra değil, sâdece 18 saat sonra başlıyordu. Hem, sanatçıların sandığı gibi bütün Anadoluya değil, sadece Doğuya doğru sekiz ile **gidilecekti.**

Sanatçılar "ister inan, ister inanma" diyerek haberi birbirlerine ilettiler. Bu arada "İsyancılar" kadrosundan aranıp da bulunamıyanlara haberi duyurmak için o gece Tiyatronun arabaları seferber edildi. Haberin veriliş şekline ve niteliğine, o gece sanatçılardan birinin evinde misafir olması dolayısıyle tanık olan bir General, olay karşısındaki hayretini gizleyemeyerek:

"— Bu ne biçim iş! Biz askeriz, fakat seferberliği bile en az 24 saat önceden ilân ederiz ki subaylar hazırlıklarını, yapsınlar. aileleriyle vedalaşsınlar" demekten kendini alamadı.

İşte, Devlet Tiyatrosundaki isyan bu şartlar altında patlak verdi.

Aslında, huzursuzluğun uzun bir ön cesi vardır. Fakat bu son gelişme bardağı taşıran damla olmuştur.

Şahsına yönelen bu hareket karşısında telaşa düşen Genel Müdür Cüneyt Gökcer, o gün derhal Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Nuri Kodamanoğluna koştu. Kodamanoğlunun

Manken Kaçmaz

makamından, Ankara dışında bulunan Bakan Cihat Bilgehanla konuşuldu, meselenin önemi anlatıldı. Bilgehan, kurnazca bir üslûpla, İsyancıların derhal turneye çıkmaları gerektiğini, turnenin son şekli hakkında Ankaraya dönünce bir karar vereceğini söyledi. Sekiz ile indirilen turnenin, kendi isteklerine göre, Bakan tarafından uzatılması ihtimalinin belirdiğini gören sanatçılar Pazar günü yola çıktılar. Böylece, mesele halledilmemiş, sadece palyatif bir çare ile geçiştirilmiş oldu

Kıyamet neden kopar?

İşi, isyana kadar götüren sebeplerden biri, Genel Müdürün "İsyancılar" oyunu için tasarlanan geniş turneye "malî mülâhazalar"la itiraz etmiş olmasıdır. Son "Vanya Dayı" macerasından sonra Genel Müdürün böyle bir gerekçeyi ortaya atabilmesi hem büyük hayret uyandırmış, hem de Tiyatrodakilerin kanlarının beyinlerine sıçramasına sebep olmuştur. Gerçek-

ten, "Vanya Dayı" teşebbüsü ile "isyancılar" olayı yanyana getirilince ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Bir kere, başarı kazanmış bir köy oyununun, en az ekmek kadar bilgi ve kültüre ihtiyacı olan Anadoluya götürülmesinde mali sakınca gören Genel Müdür Cüneyt Gökçer, mevsim sonunda giriştiği "Vanya Dayı" teşebbüsünde, aksine, büyük bir cömertlik göstermiştir. "Vanya Dayı" için, kıymeti dünyaca kabul edilen bir alman rejisör -Hans Sctnveıkart- onbinlerce lira ödenerek Ankaraya getirilmiş, dekorlar ve kostüm için önemli harcamalar yapılmış ve buna karşılık, oyun Ankarada sadece iki defa oynanmıştır. Bu oyun, sonra da Opera ve Bale ile birlikte İstanbula götürülmüş ve bu on günü geçmeyen İstanbul seyahati, Devlet Tiyatrosuna 400 bin lirayı geçen bir masrafa malolmuştur!.. Bu oyunun kadrosu İstanbulda en iyi otellerde kalmış, biletler ilk günden -İstanbul seyircisinin Devlet Tiyatrosuna gösterdiği eski günlerden kalma ilgi sebebiyle- bittiği halde, temsil süresince büyük gazetelere pahalı ilânlar verilmiştir. Görülmektedir ki "Vanya Dayı" söz konusu olunca mülâhazalar "malî" olmamaktadır. Mali itiraza uğrayan "İsyancılar" turnesi ise, ikibuçuk ay sürse bile, "Vanya Dayı" oyunu ile İstanbul seyahati için yapılan masrafın üçte birinden çok paraya mal olmıyacaktır.

O halde, Genel Müdürün bu iki meseleye çok başka şekilde bakmasının bir nedeni olmalıdır. Bu neden, bazı kimseler tarafından, "Vanya Dayıdaki rol dağılımına işaret edilerek şöyle izah edilmektedir: Çünkü Vanya Dayının başrolleri Cüneyt Gökçer ile Ayten Kaçmaz tarafından oynanıyor!

Devlet Tiyatrosundaki şiddetli huzursuzluğu bu şekilde izah etmek, son zamanlarda özellikle sanatçılar arasında yaygın bir eğilimdir. Gittikçe genişleyen bu fikir şöyle özetlenebilir: Gökçer, Devlet Tiyatrosunu idare ederken, kendisinin ve Kaçmazın yararını fazlaca düşünüyor.

Bu, hassas ve ufak nüansları büyük tepki ile karşılayan sanatçıların meydana getirdiği bir müesseseyi berhava edecek kadar tehlikeli bir kanaattir. Rekabetin ve kıskançlığın meşru sayılacağı bir toplulukta, liderin haksız rekabeti destekleyen, hele kendisini de bu rekabetin ortasına atan bir tutum takınmasından daha yanlış ve tehlikeli bir şey olamaz. Üstelik Gökçer ve Kaçmaz, bu kanaati ortadan kaldırma gayretini gösterecek yerde, her gün bir başka haksız rekabet delili vermekte âdeta itina göstermektedirler. Bunun bir örneğini Ayten Kaçmaz, "Vanya Dayı" teşebbüsünde ortaya koymuştur.

Ayten Kaçmazı imtihan eden jüri ve Gökçer

Çin işi Japon işi, bunu yapan iki kişi

Bazı "mesut tesadüfler"

"Vanya Dayı"nın oynanacağı daha hiç kimse tarafından bilinmezken -bundan iki, üç ay önce-, Ayten Kaçmazın bu oyuna ait metni elinde dolaştırdığını ve okuduğunu görenler, "işin içinde bir iş olduğu" düşüncesine saplandılar. Hattâ Kaçmaza:

"— Ne o, yoksa Vanya Dayı mı oynanacak?" diye soruldu ve kendisinden manalı bir tebessümle yumuşak bir "Hayır" işaretinden başka cevap alınamadı.

Fakat kısa bir süre sonra "Vanya Dayı" gerçekten oynandı ve bu değerli oyunun, bir aktris için büyük hamle sayılabilecek başrolü Ayten Kaçmaza verildi. Bu bir tesadüf olarak kabul edilebilir. Fakat, daha önce de buna benzer olaylar cereyan ettiği içindir ki, Kaçmazın bir kehanetmişçesine çok önceden bu oyuna merak sarması manalı karşılanmıştır. Hatıralarda tazeliğini muhafaza eden buna benzer bir olay, Parise de götürülen "Onikinci Gece" oyununun rol dağılımı açıklanmadan önce Kaçmazın terzihaneye inerek bu oyuna ait elbiseleri prova etmesidir. Sonra da, bu oyunun önemli rolü "Olivia" Ayten Kaçmaza verilmiştir!

Çocuk Tiyatrosundan Devlet Tiyatrosu kadrosuna alınacaklar için Devlet Tiyatrosu tarihinde ilk defa olarak yapılan imtihan da çok büyük dalgalanmalara sebep olmuştur. Devlet Tiyatrosu kadrosunu daha çok, Konservatuvarda yıllarca okuyan, çok sayıda imtihandan geçen sanatçılar doldurur. Devlet Tiyatrosu için, bu şartın dışında, yetişmiş, kıymetli sanatçılardan faydalanma yolları da açıktır. Eğer sanatçı, Devlet Tiyatrosu dışındaki sahnelerde başarı ve ün kazanmışsa, doğrudan doğruya Yönetim Kurulu karan ile Tiyatroya alınabilir. Eğer Çocuk Tiyatrosunda başarı göstermişse, kadroya girmek için Konservatuvar imtihanını vermesi lâzımdır. Bugüne kadar uygulama böyle yapılmıştır. Durum bu iken, bu uygulama bir noktada değişmiş ve Ayten Kaçmazın girerek kazandığı imtihan ile yepyeni bir usul getirilmiştir. Bu bir istisnadır ve işin tuhafı, başka bir istisna ile bir noktada birleşmiştir: Ortaokulu bitirmemiş olan Kaçmaz, tahsil durumu yüzünden, Konservatuvar bitirme imtihanına dışarıdan girecek durumda değildir. Devlet Tiyatrosu dışındaki sahnelerde oynamadığı için, Devlet Tiyatrosu kadrosuna Yönetim Kurulu karan ile alınması da mümkün olmadığından, normal yollar tıkanmakta ve Kaçmaz, istisnai bir problem yarat maktadır. Böyle özel bir imtihanın tam bu noktada imdada yetişmesi, hani, az tesadüf değildir!.. Üstelik Kaçmaz bu imtihanda teamüllerin dışına çıkmış ve daha önce Devlet Ti-

yatrosu sahnesinde oynadığı "Andora"daki rolünü imtihan jürisinin önünde tekrarlamıştır. Yani jüri bu imtihanda Kaçmazı bırakmakla, daha önce oynanmış bir temsili mahkûm etmek gibi, sakalla bıyık arasında bir duruma itilmiştir.

Bunlar, elbette ki Kaçmazın sanat değeri olmadığını ispata yetecek deliller değildir. Fakat bunlar, bu hanım sanatçıya -belki de aslında ihtiyacı olmıyan- bir takım imtiyazlar tanındığını açıkça göstermektedir. Üstelik, hiç oynamadıkları parçalarla bu imtihana katılan 17 sanatçı başarısız ilân edilmişlerdir. Bunlar arasında "Boeing - Boeing"de başrolü oynıyan Nurhan Damcıoğlu, Esin Afgez, Ozant Gürsoy gibi, tiyatro seyircisinin tanıdığı isimler de vardır. İmtihan sonunda, jüriye dahil bir yetkili:

"— Bu imtihan bir oyundur. En az 9 kişinin kazanması lâzımdı. Bu şekilde, bu imtihan sadece Ayten Kaçmazla iki nedimesinin imtihanı anlamını kazanmıştır!" diyerek tepki göstermiştir.

- İmtihanın yarattığı dalgalanma devam etmektedir. Danıştayda imtihanın iptali için dâva açan beş sanatçı ise, dilekçeyi verdiklerinden beri, Tiyatro yöneticilerince aforoz edilmiş durumdadırlar.

İmparatoriçe

Özellikle rakibi hanım sanatçılar tarafından Tiyatrodaki karışıklığın baş sebebi olarak gösterilen Ayten Kaçmaza, çevresinde "İmparatoriçe" veya "Teodora" ismi takılmıştır. Kaçmaz, Pazar günü görüştüğü bir AKİS muhabirine, hakkındaki ithamlar için şöyle demiştir:

"— Allah onların kocalarını bir mevkiden korusun!"

Böylece Kaçmaz, bu ithamların sadece kendisini kıskanan hanım sanatçılar tarafından yaratıldığını ileri sürmüş olmaktadır. Ancak durum böyle değildir. Kaçmazı itham edenler arasında, hanımlardan başka, Tiyatroda Genel Müdürden sonraki basamakları dolduran yetkililer de vardır. Kaçmaz, AKİS'çiye verdiği cevaplarda, kendilinin Genel Müdür Gökçere hiç bir şekilde tesir etmediğini, siyasete hiç karışmadığını, hiç bir rolünü resmi açıklamadan evvel öğrenmediğini ileri sürmüş ve:

"— Ben kendi çizgimi bilirim. Ben halkın önünde hergün imtihan veriyorum... Daha yolumun başındayım!" demiştir.

Kaçmazın, çizgisini iyi bilen, bunu dik ve en yükseklere yönelik tutan ve bu çizginin sonuna süratle varmak için elinden geleni yapan ihtiraslı bir sanatçı olduğuna şüphe yoktur. Hayatının ve mücadelesinin başlangıcı ile bugünkü durumu arasındaki fark bunu göstermektedir.

Ayten Kaçmaz, 1940 yılında Ankarada, Rüzgârlı Sokaktaki "Yeşil Ova" köftecisinin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Anası ve babası göçmendir. Mütevazi bir çocukluk geçirmiştir. Tahsil hayatı, Anafartalar İlkokulunun ikinci sınıfından ayrılmakla sona ermiştir. Bu sırada sanata heves etmiş, Konservatuvarda bale çalışmış, fakat devamlı bir bale öğrencisi olmamıştır. Bunda imkânsızlıkların da rolü vardır. 1952 yılında bir kız arkadaşı ile Çocuk Tiyatrosuna gittiği bir gün, tesadüfen Şeref Gürsoy ve Ziya Demirelle karşılaşmış ve Gürsoya:

"— Abi, ben iyi bale yaparım. Çocuk Tiyatrosunda çalışayım" demiştir.

Gürsoyun tavassutu ile zamanın Genel Müdürü Muhsin Ertuğrulla görüştürülmüş ve böylece Çocuk Tiyatrosuna girmiştir. O zaman yevmiyesi beş liraydı. Kaçmaz, düzensiz geçen bir kaç yıldan sonra, 1955 yılında Çocuk Tiyatrosunun devamlı elemanı durumuna girmiştir. Bugünkü büyük silâhı "güzelliği" o zamandan dikkati çekmiş ve Devlet Tiyatrosu oyunlarında da küçük roller almaya başlamıştır. Turgut Özakmanın "Tufan" adlı oyunda çıktığı "Nuhun Kızı" rolü önemli sayılacak ilk rolüdür. O sıralarda mankenlik yaparak, tiyatro kadar bu alanda da şöhret kazanmıştır.

1958 yılı, Kaçmaz için bir dönüm noktasıdır. Kendisine karşı bir süredenberi himayekâr bir ilgi gösteren Mediha Gökçer ve Cüneyt Gökçer ile birlikte, Süreyya pavyonuna gittiği bir gece, Cüneyt Gökçer ile dansetmiş ve -efkârlı bir gününde yakınlarına açıkladığına göre- ilk özel konuşmayı yapmıştır. Sonradan olaylar ve büyük roller birbirini takip etmiş, bugünkü durumuna gelmiştir. Bu arada Mediha Gökçer ile Cüneyt Gökçerin gürültülü boşanmaları, skandaller, Cüneyt Gökçer ile nişanlanması, gazetelerde allanıp pullanarak yayınlanmış ve Kaçmasın şöhretine şöhret katmıştır.

Son zamanlarda, Gökçer ile Kaçmazın evlendikleri şeklinde yayılan haberlerle ilgili olarak AKİS muhabiri tarafından sorulan soruya, Kaçmaz:

"— Evet, evlendik" cevabını vermiştir.

Bugün Kaçmaz, Devlet Tiyatrosunun kadrolu sanatçısı, büyük şöhret, halkın alıştığı bir manken ve Devlet Tiyatrosu Genel Müdürünün hanımıdır. Üstelik Devlet Tiyatrosunun -sa-

"Vanya Dayı" da Kaçmaz ve Gökçer

Asıl dayı kim ?

Gökçer - Kaçmaz çifti bir kokteylde
Strateji hazırlanıyor

nat değeri bakımından olmasa bile-, kendisine tanınan imkânlar ve güzellik bakımından, en önde gelen aktrisidir. Türkiyeye bir yabancı rejisör geldiği ve sanat olayı teşkil edecek bir oyun sahneye konulduğu zaman -çoğunlukla Cüneyt Gökçerin karşısında- başrol Ayten Kaçmazındır ve ihtiraslı genç kadın, bugünkü durumunu sadece, bir başlangıç saymaktadır!

Madalyonun diğer yüzü

Kaçmazın bu imtiyazlı durumu kıskançlıklara, kırgınlıklara, skandallere yol açmaktadır. Ancak, Devlet Tiyatrosundaki karışıklıkların ve aksaklıkların tek ve ana sebebinin "Kaç maz" olmadığı da muhakkaktır. Gerçekte Devlet Tiyatrosunun içinde bulunduğu problemlerin boyutları Kaçmazı çok aşmaktadır. Bu problemler, Devlet Tiyatrosunun imkânlan, kadrosunun büyüklüğü ve etkinliği bakımın dan Türk Tiyatrosunun problemleri halini almaktadır. Devlet Tiyatrosu, geçen yıl 8 sahnede 1695 temsil vermiş, yarım milyon seyirciyi salonlarına çekmiştir. Bu büyük bir sorumluluktur. Türk halkının verdiği vergilerden -her yıl 20 milyon llranıh üzerinde- ayrılan bir para Devlet Tiyatrosuna tahsis edilmektedir. Memleketimizde, Darülbedayiden bu yana geçen 50 yılda, tiyatro alanında büyük mesafeler alınmış,önemli bir tiyatro potansiyeli yaratılmıştır. Türk Tiyatrosunun bu gelişmede gösterdiği önemli bir özellik, tiyatronun ilerlemesiyle seyircinin ilerlemesinde -kısa bir devre hariç-, bir paralel kurulamamasıdır. Başlangıçta tiyatro süratte gelişirken, salonlar boş kalmıştır. Son yıllarda ise salonlar tıka basa dolmakta, halk bilet bulabilmek için kuyruklara girmekte, buna karşılık duraklama devresine giren Türk Tiyat rosu, seyircinin daha da artacak plan ilgisine ayak uyduracak gelişmeyi gösterememektedir, Son defa memleketimize gelen büyük otorite Haris Schweikart bu noktaya dikkati çekerek, şöyle demiştir:

"— Tiyatronuzun beni şaşırtan, hayran eden tarafı, seyircisi! Son 50 yılda meydana gelmiş, naif, ama her oyuna, her denemeye, her fikre tecessüsle ilgi duyan yepyeni bir seyirci topluluğunuz var. Seyirciniz, Shakespeare"den Dürrenmatt'a, Albee'ye kadar çok çeşitli bir repertuvar içinde, her eseri aynı zevkle seyrediyor. Türk Tiyatrosu için büyük şanstır bu."

Schweikart, tiyatromuzun gelişmesi ile ilgili fikrini ise şu şekilde açıklamışlar:

"— Bizim sanatımız, Avrupada biraz rutin hâlini almıştır. Onu taklit etmeğe kalkmamalıdır. Şüphesiz, kendinize ait bir üslûba varmak, bu üs-, lûbu geliştirmek ancak milli bir tiyat ro edebiyatı ile mümkündür..."

Biz ne yapıyoruz?

Tiyatromuz bu imkânlara, bu potansiyele ve bu seyirciye sahipken ve hızlı gelişen seyircinin ardında kalmak tehlikesi mevcutken, Devlet Tiyatrosunun Cüneyt Gökçerin yönetiminde yaptığı, Tiyatro yetkililerinin üzerinde birleştikleri ifade İle "statükoyu korumak ve bugünü kurtarmak" tan ileri geçmemektedir.. Oyunların seçiminde, Türk Tiyatrosunu bir milli üslûba götürecek şuurlu bir mekanizma kurulmuş değildir. Batı aleminde çoktan modası geçmiş olan edebi heyet sistemli hâlâ yürütülmeye çalışılmaktadır. Bu sistem, bir heyetin, sadece kendisine gönderilen eserleri incelemesi esasına dayanmaktadır. Oysa, bir gelişimin sağlanması için, ileri ülkelerde çoktanberi dramaturji sistemi uygulanmaktadır. Bu sisteme göre, Tiyatroyu çok iyi bilen, bütün tiyatro akımlarını izleyebilecek nitelikte bir yetkili adam tayin edilmekte ve emrine bir de büro verilmektedir. Dramaturg denilen bu yetkili araştırılır, takip eder ve milli tiyatronun ihtiyaçlarını ve gelişme yönünü tayin ederek oyun seçer. Ama idari işlere karışmaz.. İleri ülkelerde, bunun ya---da deneme sahneleri de faaliyet göstermektedir. Bizde ise, gönderilen eserlere iki yılda cevap veremiyen bir edebi heyet, yetkiden ve imkândan mahrum, kör topal yürütülmeğe çalışılmaktadır. Edebi heyet üyesi Özdemir Nutku, gecen yıl yapılan Müzik *ve* Sahne Danışma Kurulu toplantısında:

"— Ben edebi heyet üyesi olarak, edebi heyetin köhnemiş ve yetersiz bir kurum olduğuna inanıyorum!" diyerek, durumun komikliğini ortaya koymuştur.

Bunun dışında, Tiyatronun idaresi de büyük ölçüde aksamaktadır. Genel Müdür Cüneyt Gökçer, aktörlerle rekabet etmekten, küçük işlerle uğ-

raşmaktan, bu büyük ve haşmetli problemlerle mücadele edecek zamanı ve kuvveti bulamamaktadır.

Gökçer, üstelik en uf ak muamelelere kadar bütün yetkileri şahsında toplamak eğilimindedir. Başrejisörler ve diğer yetkili kademeler, Gökçerin aşırı merkeziyetçiliği ile "gösterme-lik" hale getirilmişlerdir. Devlet Tiyatrosu Başrejisörü Mahir Canova bu konuda, bir AKİS'çiye şöyle demiştir:

"— Kanun der ki, Devlet Tiyatrosu Umum Müdür tarafından İdare edilir. Kısımların başında Başrejisör bulunur. Ama uygulamada, Başrejisörün hiç birşeyden haberi olmaz; ne turneden, ne oynanacak oyundan, ne de rol dağıtımından!"

Diğer yetkililer de Canovanın şitâyetini aynen tekrarlamaktadırlar.

Doymuş olmak veya olmamak...

Bu karışıklığın başlıca sorumlusu olan Cüneyt Gökçer, 1957 yılında, zamanın İktidarı tarafından komünist isnadıyla Tiyatrodan uzaklaştırılan Muhsin Ertuğrulun yerine Genel Müdür olmuştur. Gökçer o tarihte, buruk aktörlük gücü ve başarılı reji çalışmalarıyla, gerçekten Muhsin Ertuğruldan sonraki ikinci adam olarak gösterilmekteydi. Ancak, aradan nisbeten başarılı sayılabilecek bir-iki yıl geçince, Gökçerin, aktörlüğe, rejisörlüğe ve her türlü maddiyata doymuş ve küçük meselelerin üzerinde, ülkücü Muhsin Ertuğrula 180 derece zıt özel likleri olduğu ortaya çıkmış ve işler aksamaya başlamıştır. Aktörlüğe, rejisörlüğe, gönül maceralarına ve paraya doymamış olan Gökçer, bu yönde hareketlere girince, kırgınlıklar ve tepkiler başgöstermiştir. Bundan son ra Gokçerin menfaatçi ve dalkavuk bir kliğin pençesine düşmesi zor olmamıştar. İşler bir kere böyle yürümeye başlayınca da, Tiyatro ideali" bir yanda kalmış ve Gökçerle kliği, sadece iktidarda katmanın çabasına düşmüşlerdir. Gökçere rakip güçlü sanatçıların -Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Yıldırım Önal, Saim Alpagoteker teker Tiyatrodan ayrılmaları, basınla menfaate dayanan ve tenkitten susturmaya yönelen perde arkası *ilişkilerin* tesisi, oyunların seçiminde bazı politik ölçülere yöneliş, bu çalışma üslûbunun normal sonuçlarıdır. Aynı şekilde, Ayten Kaçmazın bu derecede önem kazanması ve problem olması da, bir noktada, Gökçerin içine girdiği fasit dairenin sonucudur. Bu arada Bölge Tiyatroları Tasarısı

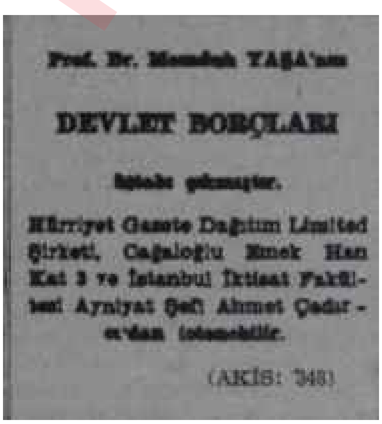
Mecliste uyuyakalmış, bir tiyatro yönetmeliği çıkarılmamış, **hamleler** gecikmiştir. Bu büyük aksaklıkların ve İnkirazın örtülmesi için tutulan yol ise kişisel yakınlıklar tesisi ile tenkit lerin uyutulmasının yanında, bilhasa **Gökçe**ri öne çıkaran pahalı gösterilere gidilmesidir. Genel Müdür Gökçerin başarısızlığını, aktör ve rejisör Gökçeri öne çıkararak kapatmak son yıllarda çok kullanılan bir **taktiktir.** "Vanya Dayı" oyununun anlamsız istanbul seyahati, "Onikinci Gece" ve "Oidipus"la çıkılan Avrupa turneleri bu taktiğe örnek sayılabilir.

Fakat, Con Ahmedin Devridaim Makinesi bir müddetten beri aksamağa başlamıştır. **Devlet** Tiyatrosu sahnelerinde işitilmeye başlanan "yuh" sesleri, basına akseden skandaller, Türk Tiyatrosunun yüzeye çıkan büyük problemleri, yönetici Gökçeri bunaltırken, dayandıkları ağacın kurumağa yüztuttuğunu hisseden arkadaşları birer ikişer kendisini terketmeye başlamışlardır. Gökçerin zamanında sivrilen Ziya Demirelin muhalefete geçmesi, Şeref Gürsoyun kırgınlığı ilgi çekici gelişmelerdir. Senelerce Gökçerin basınla münasebetlerini, bu kliğe mahsus üslûpla düzenleyen Gürsoya, Genel Müdürle arasına karakedi girdikten hemen sonra "Buzlar Çözülmeden" adlı oyunda figüranlık seviyesindeki jandarma onbaşısı rolü verilmiş ve şakacı Gürsoy, yankınlarına:

"— Aklım başıma jandarma **olunca** geldi!" diye dert yanmıştır.

Genel Müdürlük yatışı

En yakınlarının bile kendisini **ter**ketmesinden, isyan mahiyetindeki hareketlerden ve aleyhinde açılan şiddetli kampanyadan anlaşıldığına göre Cüneyt Gökçerin Genel Müdürlük

devri kapanmak üzeredir. Yıllarca, Tiyatroya alınacak çivi bordrolarını imzalamaktan, politika ile becelleşmekten beyni bulanan -Son Vanya Dayı rolünde ilk defa olarak aldığı kötü kritikler bunu ortaya koymaktadır-Gökçer için. Geneı Müdürlükten ayrılmak herhalde faydalı olacaktır. Böylece Türk Tiyatrosu, en ön sırada gelen bir büyük kaabiliyetini yeniden kazanabilecektir. Ancak, yıllar süren bu tecrübeden sonra Gökçerin yerine yapılacak tayinde çok dikkatli olmak gerekir. Gelenin gideni aratmaması için hangi niteliklerin lazım olduğu artık anlaşılmıştır. Bugünlerde, Başkentte, özellikle AP'li politikacılar ile Tiyatrocular arasında temaslar aklaşmış bulunmaktadır. Hatta, Milli Eğitim Bakanı Cihat Bilgehanın bir özel sohbette Genel Müdürlük için mühendis ve tiyatro yazarı Nazım Kur şunlunun isminden bahsettiği bilinmektedir. Ancak, çok efendi ve iyi bir insan olmanın dışındaki önemli özelliği -ki AP'lilere sempatik gelen de budur -Tevfik İlerinin eniştesi olmaktan ileri geçmeyen Kurşunlunun bu kaynıyan kazanı idare edemiyeceği, hele gerekli hamleleri yürütemiyecegi de aşikardır. Genel Müdürlük için Ahmet Evintan, Ziya Demirel, Muammer Esi ve Nihat Aybarsın da kulis faaliyetine geçtikleri ifade edilmektedir. Bu isimler tarafsız gözlere pek yeterli görünmemektedir. Türkiyede bu işin üstesinden gelecek otoritelerin olmadığını düşünmek hatalıdır. Fakat bugün, çok şeye kırılmış olarak, köşelerine çekilmiş bulunan değerli birkaç ismin, günün İktidarına ne derece sevimli göründüğü bilindiğine göre, Devlet Tiyatrosu probleminin halli ne yazık ki, kolay görünmemektedir.

Bugünkü okuma yazma oranına göre Türkiye, tiyatro gibi köklü bir eğitim aracına bu kadar muhtaç ve türk halkı tiyatroya bu kadar "hazır" ken yakın gelecekte hamle ümit edememek çok acıdır. İran, Irak, Pakistan, hattâ Hindistan gibi ülkelerden, tiyatro varlığı bakımından, en az 50 yıl ilerde olduğumuz ve batı ülkelerine yakın bulunduğumuz bir devrede böyle bir karanlığa dalmamızın bir sebebi, herhalde ilgililerin Gibbon'un şu meşhur eserini okumamış olmalarıdır: "Roma imparatorluğunun inkirazı ve çöküşü..."

SİNEMA

Festivaller

Festival takvimi

Uluslararası Cannes Film Festivali bitirdiğimiz hafta sona ermiş bulunmaktadır. 18. Cannes Film Festivaline Arjantinden Bulgaristan'a, İspanyadan Birleşik Arap Cumhuriyetine, Yunanistandan Yuroslavyaya kadar 25 ülke katılmıştır. Yarışmaya katılan uzun filmler ise 26 tanedir. Cannes Festivalini bir ay kadar sonra Uluslararası Berlin Film Festivali izleyecektir. Nihayet büyük festivaller serisi Ağustos sonundaki Uluslararası Venedik Festivâliyle kapanacaktır. Ancak, bu son iki festival arasında önemli İki festival daha vardır. Sovyetler Birliğinde, her iki yılda bir yapılmakta olan Uluslararası Moskova Film Festivalinin dördüncüsü bu yıla raslamakta ve 5 ile 20 Temmuz arasında yer almaktadır. Bundan önceki Moskova Film Festivaline Türkiye "Şehirdeki Yabancı" ile katılmış ve filmin başoyuncusu Nilüfer Aydan bir şeref diploması kazanmıştı. Türkiye için önem taşıyan asıl festival bu yılın başlarında Sofyada altı Balkan ülkesinin katıldığı konferansta yapılması kararlaştırılan Balkan Film Festivalidir. Bu festivalin ilki bu yılın Ağustosunda Varnada -Bulgaristan- yapılacaktır. Gelecek yılki festivalin ise Türkiyede yapılması kararlaştırılmıştır.

Yenilikler

Yukarıda adı geçen büyük festivallerde genellikle göze çarpar bir değişiklik yoktur. Cannes Festivali her zamanki kurallarında bir değişiklik yapmamıştır. Berlin Festivali her vakit olduğu gibi bu yil da, iki büyük festival arasında kalmanın ortaya çıkardığı elverişsiz durumu sürdürecektir. Buna ek olarak, geçen yılki "Susuz Yaz" skandalı Berlin Festivalinin zaten pek yüksek olmayan kalite ve itibarını büsbütün düşürmüştür. Birkaç yıldır Venedik Festivalinin yönetimini üzerine alan ünlü italyan sinema eleştirmeni Luigi Chiarini, zaten 1932' denberi dünyanın en büyük festivali niteliğini koruyan bu festivali her yıl biraz daha mükemmelleştirmeğe çalışmaktadır. Bu yllki yenilikler kendini daha çok görünüşte belli edecektir. Venedik Festivalinin bu yılki parolası "demokratlaşma"dır. Gece kıyafetlerinin kaldırılması -açılış ve kapanış seansları dışında-, bilet fiyatlarında indirim, davetiyelere son verilmesi, numaralı yerlerin kaldırılması bunlar arasındadır. Asıl önemli değişiklik, yarışmaya katılacak filmler konusunda tek sorumlunun Festival Seçme Komitesi olmasıdır. Yabancı ülkelerin festivale resmen gönderdikleri film hangisi olursa olsun, festivale katılacak olan filmi bu seçme komitesi ayıracaktır. Bilindiği gibi Venedik Festivalinde yarışmaya ancak belli sayıda film katılabilmektedir ve bu sayı genellikle 14'dür. Yarışmaya katılan her filme, bu filmin nitelik taşıdığını belirten "Venedik Parası" verilecektir.

Şimdiye kadar açıklananlara göre Moskova Film Festivalinin işleyişinde ancak ufak tefek değişiklikler yapılmıştır. Festival her ülkeye açıktır ve her ülke festivale resmen ancak bir uzun, bir de kısa filmle katılabilecektir. Yarışma dışı filmlerin sayısı ise sınırlandırılmamıştır. Uzun filmlerin jürisi çeşitli ülkelerden 11 temsilcinin katılmasıyla meydana gelecektir. Yarışma sonunda en iyi film için bir "Büyük Ödül" ayrılmıştır. Ayrıca "Altın" ve "Gümüş" ödüller, sineması gelişme yolunda olan ülkeler için ödüller de vardır. Moskova Film Festivalinde sinemanın çeşitli kollarında 17 ödül verilecektir .

Hiç de yabancısı olmadığımız **bir sahne**

Korku, telâş, umut...

Türkiye

Hazırlıksız ülke

Sinema **endüstrisine** sahip büyük, küçük **bütün ülkeler** uluslararası **festivallerde** seslerini duyurmağa çakşırlarken, yıllık yapımı 150'nin üstünde olan türk sineması bu konuda anlaşılmaz bir uyuşukluk içindedir. Hele devletin resmen katıldığı Balkan Film Festivaline birkaç ay kalmışken bu alanda hemen hiçbir çalışma yapılmaması, sinemacıları barındıran çeşitli meslek teşekküllerinin bu yoldaki uyarmalara büyük bir ilgisizlik **göstermeleri** daima ilgisizlikten yakınanların, gerçek zihniyetlerini ortaya koyması bakımından dikkate değer bir olaydır. Her fırsatta, "yabancı festivallere katılmalıyız, resmî makamlar bu yolda bize yardımcı olmalıdırlar" diye bar bar bağıranlar "buyurun festivale" de

vabını alınca bunu duymazlıktan gelmektedirler.

Oysa resmi makamlar, geçmiş yıllardaki günahlarını silmek istercesine festivaller konusunda bazı adımlar atmışlardır. Balkan Film Festivali anlaşmasının imzalanması bunlardan biridir, ikinci adım, son birkaç yıl bazı yerli filmlerin festivallere gönderilmesinin ortaya çıkardığı meseleleri çözmek için bir "Film Seçme Komitesi" nin kurulmasıdır. Bu komite, uluslararası festivallere devlet adına "atılacak filmleri seçmek üzere kurulmuştur. Böyle bir komitenin lüzumu üzerinde durmak yersizdir. Ancak bu konudaki bazı yanlış anlamaların da önceden önlenmesi gerekir. Yabancı festivallere katılacak filmler üzerinde karar vermekle görevli, komiteler bundan önce de kurulmuştur ve bunların sinemacılığımızda bıraktıkları çok acı anıları, vardır. Bir kere, bu komiteler hiçbir kanuni dayanağı olmaksızın ortaya çıkmış ve öylece devam etmişlerdir. Günün birinde bir yapımcı filmini fes tivale götürmek istemiş, bunun için herhalde bir yerden izin almak gerebilir diye düşünmüş, bu yer, olsa olsa. -o zamanki adıyla- "Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü"dür demiş ve oraya başvurmuş. İşin buraya kadar olan (bölümünde bir tuhaflık yoktur. Nihaye mevzuatı bilmeyen, bilmesi de gerekmiyen bir yurttaşın yanılmasından ibarettir. İşin asıl komik yönü bundan, sonra başlamaktadır. O vakte kadar böyle bir müracaatla karşılaşmıyan Genel Müdürlük bu dilekçeyi alınca "Tamam" demiştir, "Festivallere katılmak için pek tabii benden izin alacaksınız". Sonra da oturup ciddi ciddi komiteler kurmuş ve bu komiteler filmin festivale katılmasına izin vermemiştir. Oysa yurdumuzda yürürlükte olan mevzuata göre, sansüre giren bir film yurt içinde ve yurt dışında gösterilmek izni alır ve bu ikinci izni alan film serbestçe yurt dışına gönderilir. Yurt dışında gösterilme izni alan bir filmin yapımcı adına bir festivale katılması kadar tabii bir şey de yoktur. Genel Müdürlüğün yanıldığı nokta, film sanki devlet adına festivale katılıyormuş gibi yersiz ve kanunsuz bir titizlikle filmin festivale katılmasını önlemesidir. Nitekim hiçbir kanuni dayanağı olmayan bu yasağa son yıllara kadar hiçbir sinemacı uymamış ve filmlerini kendi adlarına festivallere sokmuşlardır.

İşbirliği olmazsa...

Yeni "Film Seçme Komitesi" kurulurken bütün bu yanlışlıklar önlenmekle birlikte, bunların ötedenberi sinemacılarda uyandırdığı güvensizlik havası dağıtılmak istenmiştir. Yeni kurulan komite, yukarıda da belirtildiği gibi, yalnız "devlet adına" festivallere katılmak isteyen filmleri seçecektir. Yurt dışında gösterilme belgesi alan herhangi bir yerli filmin devlet adına festivale katılması bu komitece uygun görülmese bile, festival tüzüğü filmlerin özel kişilerce gönderilmesine, elverişliyse film yine festivale katılabilecektir. Film Seçme Komitesi Turizm ve Tanıtma, Millî Eğitim ve Dışişleri Bakanlıklarından birer temsilci ile sinema alanında uzman sayılan veya sinema eleştirmenliği yapan iki kişiden meydana gelmektedir. Filmlerin Türkiyeyi festivalde temsil edip edemiyeceği kararı en az dört oyla verilecek ve bu kararın gerekçesi muhalefet şerhleriyle birlikte yayınlanacaktır. Türkiyeyi festivallerde temsil etmek üzere bu komitece seçilen filmlere, adı geçen Bakanlıklarca çeşitli kolaylıklar gösterilecek, filmin tanıtma yazılanna "Türkiye takdim eder" cümlesi konulacak, festival komitelerine Dışişleri Bakanlığınca resmen sunulacaktır.

Sinemacıların şimdiye kadarki tutumu, önceki olayların da etkisiyle biraz haklı olarak, resmi makamlarla işbirliğinden kaçınmaları ve imkân olduğu vakit festivallere kendi başlarına katılmaları şeklindedir. Ancak festivallerin çoğunun, yalnız resmi kanallar yoluyla gelen filmleri yarışmaya aldığı gözönünde tutulursa, sinemacılarımızın ister istemez bu işbirliğine yanaşmaları veya festivallerin çoğuna katılmaktan vazgeçmek zorunda kalacaklan kendiliğinden ortaya çıkar. Buna karşılık, resmi makamların da, kendi hataları yüzünden yarattıkları güvensizlik havasını dağıtmaları bir zorunluk olarak kendini göstermektedir. Bu da ancak adı geçen komitenin alacağı kararların haklı ve yerinde kararlar olmasına, henüz teferruatı belirtilmeyen "kolaylıklar"ın da sinemacıları gerçekten etkileyecek nitelik taşımasına bağlıdır.

Tam 100 senelik Tecrübe mahsülu olan

MAGIRUS

OTOBÜS ve KAMYONLARININ

Son modellerini sayın müşterilerine arzeder

Fabrika tonajı:
8 ½ tondan 20 Tona kadar

Fabrika : İstanbul Bakırköy Bahçelievler Tel: 71 62 73

(AKİS — [illegible])

(Basım A: 5551 — 359)

SOĞUK
ALGINLIĞI
VE FAZLA
YORGUNLUKTAN
İLERİ
GELEN

vücut
kırıklığı
ve
adale
ağrılarına
karşı

GRİPİN

● **GRİPİN**, baş, diş, adale ve sinir ağrılarını teskin eder ● **GRİPİN**, lumbago, siyatik ve romatizma ağrılarına karşı faydalıdır ● **GRİPİN**, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıklar önler ● **GRİPİN**, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

(Yeni Ajans: 2111 — 352)

(Basın A: 1002 — 333)